

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Фінансовий факультет
Кафедра обліку, аудиту, аналізу і оподаткування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Формування митних платежів, їх облік, аналіз та контроль
(за результатами діяльності Миколаївської митниці)

Виконав: студент групи ___ЕО23-1зм___
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Кім І.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник __д.е.н., професор

Вакульчик О.М.

(наук. ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(місце роботи)

(посада)

(наук. ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро - 2025

АНОТАЦІЯ

Кім І.В. Формування митних платежів, їх облік, аналіз та контроль (за результатами діяльності Миколаївської митниці).

Атестаційна робота магістра. Спеціальність «Облік і оподаткування». Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2025.

Ключові слова: митні платежі, облік, контроль, аналіз, митниця, ПДВ, зовнішньоекономічна діяльність.

Метою роботи є дослідження аспектів формування митних платежів, їх обліку, аналізу та контролю для підвищення ефективності митної системи України. Завдання включають огляд нормативно-правових документів, аналіз структури та динаміки митних платежів на прикладі діяльності Миколаївської митниці за 2021–2023 роки, дослідження системи контролю та пропозиції щодо вдосконалення адміністрування надходжень.

Об'єкт дослідження — процес формування, аналізу та контролю митних платежів у Миколаївській митниці. Предмет дослідження — методологія обліку митних платежів та механізми контролю за їх сплатою.

Робота містить 90 сторінок, 13 таблиць, 4 рисунки. Список джерел — 57 найменувань.

ANNOTATION

Kim I.V. Formation of Customs Payments, Their Accounting, Analysis, and Control (Based on the Activities of Mykolaiv Customs).

Master's Thesis. Specialty "Accounting and Taxation". Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, 2025.

Keywords: customs payments, accounting, control, analysis, customs, VAT, foreign economic activity.

The purpose of the thesis is to study the aspects of customs payments formation, their accounting, analysis, and control to improve the efficiency of

Ukraine's customs system. The tasks include a review of legal regulations, an analysis of the structure and dynamics of customs payments based on the activities of Mykolaiv Customs for 2021–2023, an examination of the control system, and the development of proposals to improve customs revenue administration.

The object of the study is the process of customs payments formation, analysis, and control at Mykolaiv Customs. The subject of the study is the methodology of customs payments accounting and mechanisms for payment control.

The thesis contains 90 pages, 13 tables, 4 figures. The reference list includes 57 sources.

Рецензія на кваліфікаційну роботу магістра

Тема дослідження є надзвичайно актуальною, оскільки митні платежі є важливою складовою економічної політики та фінансової системи України. Вибір Миколаївської митниці для аналізу є логічним, адже цей регіон має стратегічне значення для зовнішньої торгівлі та митних надходжень держави. Порушена в роботі проблема формування, обліку, аналізу та контролю митних платежів є надзвичайно важливою для забезпечення ефективності митної системи України, а також для підвищення рівня економічної безпеки держави.

Розділ 1 роботи присвячено теоретичним аспектам формування митних платежів. У ньому детально розглянута економічна сутність та види митних платежів, їх роль у фінансуванні державного бюджету та забезпеченні національної економічної безпеки. Окрім того, висвітлено нормативно-правове забезпечення митних платежів в Україні, що є основою для належного функціонування митної системи. Методика розрахунку та сплати митних платежів, яка розглядається в роботі, є важливим інструментом для правильної та своєчасної сплати податків і зборів, що безпосередньо впливає на ефективність митного адміністрування.

Розділ 2 охоплює організацію обліку митних платежів, зокрема питання документального оформлення експортно-імпортних операцій, що є основою для забезпечення прозорості митних процедур. Також аналізується організація синтетичного та аналітичного обліку у суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує точність і своєчасність обліку митних платежів, а отже, і правильність їх нарахування та сплати.

Розділ 3 присвячений аналізу та контролю митних платежів. В цьому розділі розглядається організаційно-економічна характеристика митної системи України, що дає можливість оцінити загальні тенденції та ефективність її функціонування. У процесі контролю митних платежів зосереджено увагу на методах виявлення порушень та забезпеченні належного контролю за сплатою митних зборів. Окрім того, в розділі подано детальний

аналіз митних платежів на прикладі діяльності Миколаївської митниці, що дозволяє на практиці оцінити ефективність застосованих методів обліку та контролю.

Завдання, які були поставлені у роботі, виконані комплексно. У процесі дослідження здійснено аналіз теоретичних аспектів митних платежів, з'ясовано питання організації їх обліку та контролю, а також запропоновано шляхи вдосконалення цих процесів на основі виявлених проблем та практичного аналізу діяльності Миколаївської митниці. Пропозиції щодо покращення обліку та контролю митних платежів є актуальними та практично доцільними для підвищення ефективності митної політики.

Одним з недоліків роботи є недостатньо детальне дослідження економічних наслідків від запропонованих змін у системі обліку та контролю митних платежів.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	8
1.1. Економічна сутність та види митних платежів	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення митних платежів в Україні ...	16
1.3. Методика розрахунку та сплати митних платежів.....	22
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	28
2.1. Документальне оформлення експортно-імпортних операцій.....	28
2.2. Організація синтетичного та аналітичного обліку у суб`єктів ЗЕД	
38	
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	50
3.1. Організаційно-економічна характеристика митної системи України	50
3.2. Контроль за митними платежами	55
3.3. Аналіз митних платежів у діяльності Миколаївської митниці	59
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Формування, облік, аналіз та контроль митних платежів є одним із ключових елементів фінансової діяльності держави, адже вони забезпечують стабільне наповнення бюджету та сприяють ефективному регулюванню зовнішньоекономічної діяльності. У контексті сучасних економічних викликів, таких як глобалізація, зміни у зовнішньоторговельних відносинах, а також внутрішні соціально-економічні трансформації, питання оптимізації митних платежів набувають особливої ваги.

На прикладі діяльності Миколаївської митниці, яка виконує стратегічну роль у забезпеченні економічної безпеки південного регіону України, дослідження формування та контролю митних платежів є надзвичайно актуальним. Зважаючи на відновлення її роботи після військових дій на території області та поступове повернення до повноцінного функціонування, важливо оцінити, як саме здійснюється облік і контроль митних платежів у нових умовах.

Миколаївська митниця відіграє важливу роль у регіональній економіці, забезпечуючи обслуговування міжнародних торговельних потоків, що проходять через її територію. Її ефективна робота є критично важливою для стимулювання експорту, імпорту, а також залучення інвестицій до регіону. Водночас митні платежі виступають одним із головних джерел поповнення державного бюджету, тому їхній аналіз і контроль є основою для забезпечення фінансової стабільності країни.

Дослідження актуальне також у світлі викликів, які стоять перед українською митною системою. Серед них — потреба у цифровізації процесів обліку платежів, запобігання митним порушенням, боротьба з корупцією та забезпечення прозорості діяльності митниці. Усе це вимагає удосконалення підходів до аналізу митних платежів та підвищення ефективності контролю за їхнім формуванням.

Таким чином, дослідження процесів формування, обліку, аналізу та контролю митних платежів на прикладі діяльності Миколаївської митниці є актуальним як у контексті регіонального розвитку, так і з точки зору забезпечення фінансової стабільності держави в цілому. Результати такого аналізу дозволять виявити недоліки у системі управління митними платежами, запропонувати шляхи їхнього вдосконалення та підвищити ефективність функціонування митних органів у сучасних умовах.

Серед українських вчених, які здійснюють ґрунтовні дослідження у цій сфері, можна відзначити В.М. Пашка, який у своїх роботах аналізує нормативно-правове забезпечення митних платежів, їх роль у забезпеченні державного бюджету та основні виклики, з якими стикається українська митна система. О.В. Діденко та Л.В. Соколюк зосереджуються на питаннях удосконалення обліку митних платежів, наголошуючи на необхідності запровадження новітніх цифрових технологій для підвищення прозорості. І.О. Зверук у своїх дослідженнях акцентує увагу на фіскальній функції митних платежів, підкреслюючи їхню значущість для забезпечення економічної стабільності держави.

Значний внесок у вивчення механізмів контролю митних платежів зробили В.П. Гребенніков та Ю.В. Грищенко, які аналізують процедури митного аудиту, звертаючи увагу на проблеми корупції та ефективність існуючих контрольних механізмів. Їхні дослідження відзначають важливість впровадження автоматизованих систем для скорочення часу на митне оформлення та мінімізації людського фактору. М.З. Сунгуровський досліджує стратегічну роль митних платежів у міжнародних економічних відносинах, зокрема інтеграцію України до митної політики ЄС, та аналізує можливості застосування найкращих міжнародних практик у вітчизняній системі.

Праці українських вчених також висвітлюють регіональні аспекти роботи митних органів, серед яких діяльність Миколаївської митниці, яка є стратегічною для забезпечення митних надходжень у південному регіоні. Дослідники наголошують на необхідності модернізації процесів обліку

митних платежів та запровадження інноваційних методів контролю, особливо в умовах відновлення роботи митниці після військових дій. У цілому, тема митних платежів залишається актуальною як з точки зору наукового інтересу, так і практичного значення для зміцнення економічної безпеки та інтеграції України до світової економіки.

Мета роботи полягає у дослідженні процесів формування митних платежів в Україні, їх обліку, аналізу та контролю, а також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення зазначених процесів.

Завданнями роботи є:

1. Охарактеризувати нормативно-правову базу, яка регламентує формування, облік та контроль митних платежів в Україні.
2. Дослідити особливості функціонування митної системи України в контексті виконання фіскальних функцій митними органами.
3. Вивчити механізми формування митних платежів, визначити їхню структуру, основні види та динаміку в сучасних умовах.
4. Провести дослідження облікових процедур, які використовуються у процесі розрахунку, обліку та аналізу митних платежів, як на митниці, так і на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності
5. Оцінити ефективність контрольних механізмів, що застосовуються митними органами для забезпечення своєчасності та повноти надходжень митних платежів.
6. Визначити основні проблеми, з якими стикаються митні органи у процесі обліку та контролю митних платежів, зокрема в умовах цифровізації та інтеграції до міжнародних економічних структур.
7. Вивчити досвід інших країн у сфері адміністрування митних платежів і визначити можливість його адаптації до українських реалій.
8. Розробити пропозиції щодо вдосконалення процесів обліку та контролю митних платежів, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та результативності роботи митних органів.

Ці завдання забезпечують комплексний підхід до дослідження, дозволяючи глибше зрозуміти особливості митних платежів і запропонувати практичні рекомендації для їх вдосконалення.

Проблема, яку буде розглянуто в роботі, пов'язана з неефективністю чинної системи обліку та контролю митних платежів, що ускладнює забезпечення прозорості та підзвітності в митній сфері.

Об'єктом дослідження є — процеси формування, обліку, аналізу та контролю митних платежів.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних засад організації та методології обліку, аналізу та аудиту митних платежів.

У роботі використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які забезпечують комплексний аналіз процесів формування, обліку, аналізу та контролю митних платежів. Метод аналізу та синтезу дозволяє розглянути структуру митних платежів, вивчити їх складові та взаємозв'язки між елементами процесу адміністрування. Історичний метод застосовується для дослідження еволюції нормативно-правового регулювання митних платежів в Україні, визначення ключових етапів їх розвитку. Порівняльний метод використовується для аналізу практик адміністрування митних платежів у різних країнах, що дозволяє визначити можливості адаптації успішного міжнародного досвіду до українських умов. Статистичний аналіз дає змогу оцінити динаміку митних надходжень, виявити тенденції змін та зробити висновки про ефективність функціонування митних органів. Системний підхід забезпечує розгляд митних платежів як складної багаторівневої системи, що взаємодіє з економічними, соціальними та політичними факторами. Метод моделювання застосовується для розробки рекомендацій щодо вдосконалення обліку, аналізу та контролю митних платежів на основі узагальнених даних. Емпіричний метод дозволяє здійснити збір та аналіз практичних даних, зокрема результатів діяльності Миколаївської митниці, що підкріплює теоретичні висновки дослідження. Ці методи

створюють цілісний підхід до вивчення процесів адміністрування митних платежів та визначення шляхів їх оптимізації.

Теоретична значимість роботи полягає у систематизації знань щодо митних платежів, їх обліку та контролю, що може стати основою для подальших наукових досліджень у цій галузі.

Практична значимість полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення системи митних платежів в Україні, що може бути використано органами державної влади, митними службами та іншими зацікавленими сторонами.

За тематикою дипломної роботи опубліковані тези доповіді на тему «Оптимізація обліку та контролю митних платежів: виклики та перспективи розвитку в умовах інтеграції України до європейського митного простору». У цій доповіді висвітлено теоретико-методологічні основи формування митних платежів, розглянуто особливості їх обліку та аналізу, а також акцентовано увагу на проблемах і недоліках сучасної системи контролю.

Особлива увага приділена аналізу діяльності Миколаївської митниці за останні роки, зокрема в умовах воєнного стану, що зумовило необхідність адаптації процедур до нових реалій. Результати дослідження містять практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів до обліку, автоматизації процесів та удосконалення механізмів контролю для забезпечення прозорості й ефективності митної системи.

на конференції .....????? від ?????.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Економічна сутність та види митних платежів

Численні автори відносять мито до непрямих податків, підкріплюючи свою думку тим, що воно стягується разом із податком на додану вартість та акцизом під час імпортно-експортних операцій; контроль за їх збором здійснює Державна митна служба України. Такий підхід ставить під питання правову природу мита. Якщо податок є обов'язковим платежем без конкретної відплатності, то мито, за своєю суттю, є дозволом держави на ввезення (вивезення) товарів на територію України з метою їх подальшої реалізації [6].

З іншого боку, при імпортних операціях існує аналогічний пільговий режим для сплати мита та непрямих податків (наприклад, звільнення від нарахування цих платежів для іноземних інвестицій, які вкладаються в статутний капітал українських підприємств, а також благодійних внесків, що здійснюються відповідно до урядових процедур).

Порядок оподаткування митом товарів, що вивозяться або пересилаються громадянами через митний кордон України, а також їхній перелік визначено Митним кодексом України, законодавством, постановами Кабінету Міністрів та різними актами Державної митної служби [45]. Процес пропуску товарів через митницю включає їх декларування, яке здійснюється шляхом подання заяви у письмовій або усній формі з відомостями про мету переміщення товарів та іншою інформацією, необхідною для митного контролю та оформлення. Відповідно до законодавства, за митне оформлення сплачуються мита та митні збори. Крім того, можуть бути додаткові платежі, наприклад, за зберігання товарів на митних складах, що належать митним органам.

Згідно з Законом України «Про єдиний збір» [22] - для власників транспортних засобів (вітчизняних та іноземних), які перетинають кордон

України, стягується єдиний збір за виконання митних процедур у пунктах пропуску. Цей збір включає плату за митний контроль, а також за санітарний, ветеринарний, фітосанітарний, радіологічний та екологічний контроль вантажів і транспортних засобів. Також включається плата за проїзд автомобільними транспортними засобами через автомобільні дороги України, зокрема за перевищення встановлених габаритів [22].

Платниками мита є особи, які ввозять або вивозять товари через митний кордон України, а також уповноважені особи (декларанти). Сплата митних платежів може бути перекладена на третіх осіб, на відміну від інших податків, де це заборонено.

Об'єктом оподаткування є митна вартість товару — ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті на момент перетину митного кордону. Для визначення митної вартості враховуються такі витрати, що не включені в рахунок-фактуру:

- витрати на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування товару до моменту перетину митного кордону.
- комісійні та брокерські витрати.
- плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, пов'язаних з товаром, яку має сплатити імпортер чи експортер.

Митна вартість товарів формується з урахуванням низки складових, що враховуються під час їх розрахунку. Зокрема, це витрати на транспортування, комісійні витрати, а також плата за використання об'єктів інтелектуальної власності. Детальна інформація наведена у таблиці 1.1.

Складові митної вартості товарів

Параметр	Опис
Митна вартість товару	Ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті на момент перетину митного кордону.
Витрати на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування	Враховуються до моменту перетину митного кордону, якщо не включені в рахунок-фактуру.
Комісійні та брокерські витрати	Витрати, які не включені в рахунок-фактуру, але враховуються для визначення митної вартості.
Плата за використання об'єктів інтелектуальної власності	Плата, яку має сплатити імпортер чи експортер, якщо пов'язана з товаром.

Джерело: Автор на основі джерела [50]

Табл. 1.1 відображає основні складові митної вартості товару, яка визначається як ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті на момент перетину митного кордону. До митної вартості можуть додаватися витрати, що не включені в рахунок-фактуру, зокрема транспортні витрати, комісійні платежі, витрати на використання інтелектуальної власності, а також послуги, пов'язані з перевезенням, навантаженням чи страхуванням товару. Це підкреслює комплексність розрахунку митної вартості та важливість врахування всіх додаткових витрат для забезпечення коректності обчислення митних платежів. Такий підхід сприяє прозорості митних операцій та ефективному адмініструванню митних зборів.

Якщо заявлена митна вартість товарів не відповідає визначеній відповідно до Єдиного митного тарифу або її неможливо перевірити, митні органи встановлюють митну вартість за допомогою ціни ідентичних товарів, а при її відсутності — на основі цін подібних товарів у країнах-експортерах.

Згідно із Законом України «Про Митний тариф України» [19], основою товарної класифікаційної схеми Митного тарифу України є Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності, яка базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Це забезпечує стандартизацію і класифікацію товарів, що сприяє спрощенню митних процедур.

В Україні існує кілька видів мит:

1. Адвалерне мито нараховується як відсоток від митної вартості товарів та інших предметів, що підлягають оподаткуванню. Митна вартість визначається на основі ціни товару, фактично сплаченої або підлягаючої до сплати на момент перетину митного кордону, а також витрат, які не включені до рахунку, таких як транспортування, страхування, навантаження і розвантаження [6].

2. Специфічне мито стягується у фіксованій грошовій сумі за одиницю товару (наприклад, за кілограм або одиницю товару).

3. Комбіноване мито поєднує в собі елементи обох попередніх видів.

Мито в Україні поділяється на ввізне та вивізне. Ввізне мито стягується на товари, що ввозяться на митну територію України, і ставки цього мита диференційовані залежно від країни, з якої імпортуються товари. Вивізне мито накладається на товари, що вивозяться з України, відповідно до ставок, визначених Єдиним митним тарифом України. Для окремих категорій товарів можуть застосовуватися сезонні мита, що діють протягом максимум чотирьох місяців [19].

Законодавство також передбачає введення спеціальних видів мита для захисту економічних інтересів України та національних виробників. Спеціальне мито застосовується для захисту українських виробників у разі, коли імпорт товарів завдає значної шкоди або створює загрозу для національних виробників. Це мито може застосовуватися як запобіжний захід проти порушень з боку учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також у відповідь на дискримінаційні чи недружні дії інших держав чи економічних об'єднань [22].

Антидемпінгове мито вводиться, якщо імпортовані товари завдають шкоди національному товаровиробнику через те, що вони продаються за ціною значно нижчою за ринкову або собівартість. Таке мито також застосовується, якщо товари вивозяться за ціною, значно нижчою за ціни конкурентів, що може шкодити українським виробникам. Компенсаційне мито

вводиться у випадках ввезення товарів, що мають субсидії, і завдають шкоди національному виробництву. Воно також може застосовуватися при вивезенні товарів, виробництво яких було субсидоване [6].

Мито в Україні нараховується митними органами відповідно до Митного кодексу України та діючих ставок Єдиного митного тарифу на момент подання митної декларації. Сплата мита може здійснюватися як у національній валюті, так і в іноземній валюті, яку придбає Національний банк України. Специфіка митного оформлення регулюється окремими актами законодавства для різних категорій товарів [45].

Відповідно до положень статті 374 Митного кодексу України, умови ввезення товарів громадянами на митну територію України залежать від їх вартості, ваги, способу переміщення через митний кордон та частоти перетину кордону. Зокрема, товари, що ввозяться через пункти пропуску, відкриті для повітряного сполучення, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 1000 євро, не підлягають обов'язковому письмовому декларуванню та звільняються від оподаткування митними платежами. У випадку ввезення через інші пункти пропуску допускається ввезення товарів вартістю до 500 євро і вагою до 50 кг без обов'язкового письмового декларування та митного оподаткування, якщо громадянин перетинає митний кордон не частіше одного разу на добу. Якщо вказані норми частоти перетину порушуються, товари підлягають обов'язковому письмовому декларуванню, оподатковуються ввізним митом у розмірі 10% від митної вартості, а також податком на додану вартість відповідно до норм Митного кодексу України [45].

Товари, що переміщуються через митний кордон у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у разі якщо їх сумарна фактурна вартість не перевищує 150 євро, звільняються від оподаткування. Якщо ж вартість таких товарів перевищує 150 євро, але не більше 10 000 євро, вони підлягають оподаткуванню ввізним митом у розмірі 10% та податком на додану вартість. У разі перевищення вартості 10 000 євро товари підлягають декларуванню та оподатковуються митними платежами за ставками, визначеними Митним

тарифом України, а також ПДВ за загальною ставкою [19], [20]. Зазначені правила спрямовані на забезпечення балансу між державним контролем за ввезенням товарів та зручністю для громадян.

Оподаткування імпорту товарів здійснюється за умови перевищення вартості та ваги, що потребує оформлення вантажної митної декларації [6]. Імпорт товарів до України регулюється нормами митного законодавства, які передбачають низку пільг для окремих категорій вантажів. Зокрема, пільгові умови поширюються на товари, вартість яких не перевищує 200 євро, а також на об'єкти тимчасового ввезення, спадщину та товари, що транспортуються транзитом через територію держави. Узагальнена інформація щодо категорій митних пільг наведена у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Категорії пільг на імпорт товарів до України

Категорія пільг	Опис
Товари з митною вартістю до 200 євро та вагою до 50 кг	Ввозяться у супроводжуваному/несупроводжуваному багажі або через міжнародні поштові відправлення.
Алкогільні напої та тютюнові вироби	До 1 л горілки, 2 л вина, 5 л пива; до 200 сигарет або 200 г тютюну.
Товари з тимчасовим ввезенням	Товари, що ввозяться із зобов'язанням зворотного вивезення.
Товари нерезидентів (транзит через територію України)	Товари, що належать громадянам-нерезидентам і транспортуються транзитом.
Товари резидентів (транзит через міжнародні аеропорти)	Товари, що належать громадянам-резидентам і переміщуються транзитом через транзитні зони міжнародних аеропортів.
Товари/транспорт для осіб із митними пільгами	Особи, що мають пільги відповідно до статей 59-63, 65-67 Митного кодексу України.
Один транспортний засіб та товари зі спадщини	Пільги на транспорт і товари, що входять до складу спадщини, підтвердженої нотаріальною організацією за межами України.

Джерело: Складено автором на основі джерела [22]

Табл. 1.2 демонструє основні категорії пільг, що надаються при імпорті товарів на митну територію України. Вона охоплює різні групи товарів і ситуації, у яких імпорт звільняється від оподаткування, зокрема для маловартісних товарів, алкогольних та тютюнових виробів у визначених межах, товарів з тимчасовим ввезенням, а також товарів, що переміщуються транзитом. Пільги також стосуються осіб із встановленими митними привілеями та товарів, що входять до складу спадщини. Такий підхід до митного регулювання сприяє створенню сприятливих умов для ввезення певних категорій товарів, зменшенню фінансового навантаження на громадян і стимулюванню економічної активності в окремих сферах [22].

Громадяни також мають право безперешкодно ввозити особисті речі на митну територію України в режимі тимчасового ввезення за усним або письмовим декларуванням на власний розсуд. Митне оформлення товарів, що ввозяться громадянами в режимі тимчасового ввезення та підлягають оподаткуванню, проводиться шляхом письмового декларування відповідно до порядку, визначеного Державною митною службою України, та подання митному органу зобов'язання про зворотне вивезення таких товарів [6].

Україна має право укладати двосторонні та багатосторонні угоди з іншими державами, які на основі принципу взаємності встановлюють спеціальні митні режими. Ці режими передбачають пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, а також для іноземних суб'єктів господарювання з цих держав. Обов'язковому декларуванню митним органам України підлягають транспортні засоби, товари та предмети, що належать міжнародним та іноземним організаціям, а також їх представництвам [28].

Окремі нормативно-правові акти регулюють ввезення в Україну продуктів харчування, визначають перелік предметів, які не можуть бути віднесені до особистих речей громадян, та встановлюють порядок декларування валютних цінностей [19].

Державне мито є платою за виконання юридично значущих дій в інтересах фізичних та юридичних осіб компетентними органами, а також за видачу документів, що мають правове значення. Платниками державного мита в Україні є фізичні та юридичні особи, які звертаються за виконанням юридичних дій або отриманням документів. Державне мито стягується за позовні та апеляційні заяви, заяви в справах окремого провадження, а також за копії документів судів, нотаріальні дії, реєстрацію актів громадянського стану та видачу документів для виїзду за кордон [7].

Отже, митна політика України є складовою частиною зовнішньоекономічної діяльності, яка регулюється численними законами та нормативно-правовими актами. Україна має право укладати двосторонні та багатосторонні угоди, що забезпечують пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, підвищуючи конкурентоспроможність українських товарів на міжнародному ринку [7].

Декларування товарів і транспортних засобів, що ввозяться, є обов'язковим, що сприяє прозорості митних процедур. Державне мито, як плата за виконання юридично значущих дій, чітко регламентується законодавством і включає різноманітні послуги, від позовних заяв до оформлення документів для виїзду за кордон [19].

Важливими аспектами митної системи є визначення пільг та винятків, що забезпечують підтримку громадян, які ввозять особисті речі, а також спрощення процедур для іноземців. Такі кроки є необхідними для підтримання економічної стабільності та розвитку країни в умовах глобалізації [13].

Загалом, ефективна митна політика сприяє не лише захисту внутрішнього ринку, але й стимулює міжнародну співпрацю, сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та залученню іноземних інвестицій в економіку України [23].

1.2. Нормативно-правове забезпечення митних платежів в Україні

Нормативно-правове забезпечення митних платежів в Україні є важливою частиною митної системи, регулюючи процедури стягнення митних зборів і визначаючи права та обов'язки учасників зовнішньоекономічної діяльності. Основними документами є Митний кодекс України, Закон України «Про митний тариф» та інші підзаконні акти, які деталізують процедури нарахування митних зборів [19, 21, 46].

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року вимагало термінового розроблення нормативно-правової бази для захисту економічних інтересів. Конституцію України прийнято лише в 1996 році, а до 1999 року діяв наказ Міністерства культури СРСР щодо вивезення культурних цінностей, який був замінений Законом України «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [29].

Важливим етапом у становленні митної справи стало прийняття Закону України «Про Митну справу в Україні» 25 червня 1991 року [24], а 12 грудня 1991 року — перший Митний кодекс України, що набрав чинності 1 січня 1992 року. 5 лютого 1992 року був ухвалений Закон «Про Єдиний митний тариф», який став основою для організації митної справи [23]. Але вже у 2012 році, у зв'язку з прийняттям нового Митного кодексу України, Закон «Про Єдиний митний тариф» втратив чинність, а основні законодавчі вимоги, що стосуються митної справи, викладені у Митному кодексі України [21].

Перший етап розвитку митної системи (1991–2003) характеризувався формуванням митного законодавства. Закон РСР «Про Митну справу в Українській РСР» діяв до 1994 року, а з 24 лютого 1994 року набрав чинності його новий варіант. Цей закон визначав основи митної справи, митну територію та компетенцію органів, що здійснюють митний контроль. Проте терміни «митні платежі», «мито» та «митні збори» не були чітко визначені [25].

Митний Кодекс 1991 року заклав принципи організації митної справи, але стаття 53 щодо порядку ввезення та вивезення товарів була нечіткою. Мита стягувалися згідно з Законом «Про Єдиний митний тариф», а митні збори визначалися Кабміном. Штрафи за порушення митних правил могли включати конфіскацію товарів та штрафи від однієї до десяти мінімальних заробітних плат для посадових осіб [23].

У 1996 році було створено Державну митну службу, а зміни до митного законодавства від 22 лютого 2000 року уточнили структуру органів управління митною справою. Закон РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність», ухвалений 16 квітня 1991 року, встановлював основи оподаткування та регулювання податкових пільг для ЗЕД. Проте, законодавство потребувало вдосконалення через відсутність чітких посилань на відповідні документи та норм [25].

Таким чином, питання ліцензування, квотування та відповідальності за порушення в ЗЕД потребували узгодження та вдосконалення [19, 24].

З огляду на швидкі зміни в глобальній економіці, Україна повинна бути готовою до адаптації митного законодавства та процедур у відповідь на нові виклики, такі як зміни в міжнародній торгівлі, вплив технологічних новацій та екологічні вимоги. Систематичний перегляд існуючих норм і правил, з урахуванням світового досвіду, дозволить Україні залишатися конкурентоспроможною на міжнародному ринку та забезпечити стабільний розвиток власної економіки [16].

Етапи розвитку нормативно-правового забезпечення митних платежів, починаючи з формування законодавчої бази в 1991–2003 роках і до впровадження цифровізації та адаптації до європейських стандартів, відображають основні віхи становлення митної системи України.

Розвиток нормативно-правового забезпечення митних платежів в Україні характеризується кількома ключовими етапами, які визначають пріоритети вдосконалення митної системи. Значну роль відіграє адаптація до міжнародних стандартів, особливо в контексті євроінтеграції. Цей етап

забезпечує гармонізацію українського митного законодавства з європейськими нормами, що сприяє підвищенню ефективності митної політики.

Вплив та значущість цих процесів відображено на рисунку 1.1.

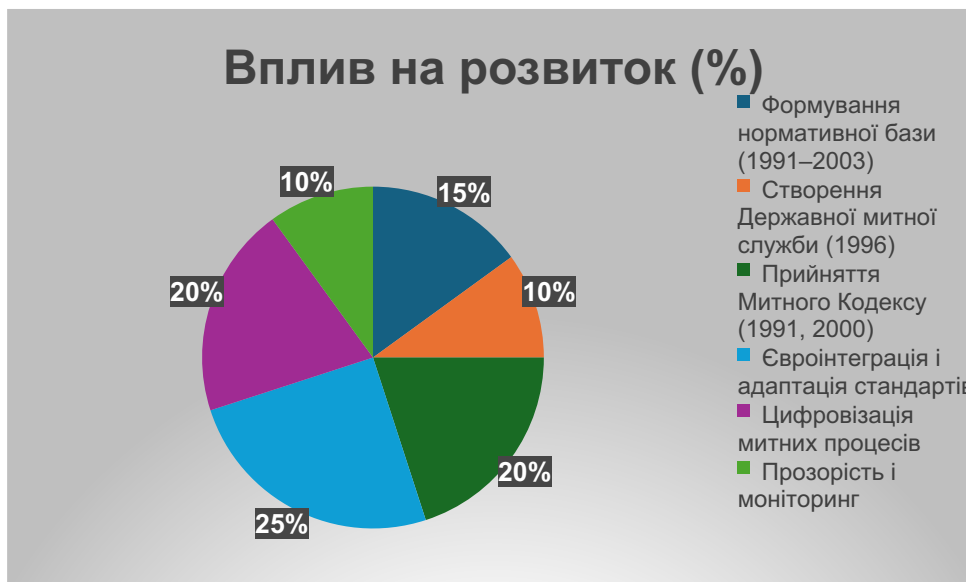

Рисунок 1.1. Етапи та пріоритети розвитку нормативно-правового забезпечення митних платежів в Україні.

Джерело: Джерело: Складено автором на основі джерела [24,25]

Рис. 1.1 ілюструє ключові етапи та пріоритети розвитку нормативно-правового забезпечення митних платежів в Україні, відображаючи їх відносний вплив на становлення митної системи. Найбільший внесок у розвиток спостерігається на етапі євроінтеграції та адаптації до міжнародних стандартів (25%), що підкреслює важливість гармонізації українського митного законодавства з європейськими нормами [7, 14].

Це не лише сприяє полегшенню зовнішньоекономічної діяльності, але й підвищує конкурентоспроможність України на міжнародному ринку. Етап цифровізації митних процесів займає значну частку (20%), що свідчить про актуальність впровадження електронних технологій для спрощення митних процедур, боротьби з корупцією та забезпечення прозорості [4]. Аналогічний вплив мають прийняття Митного кодексу (1991, 2000) та його вдосконалення, які також формують правову базу для регулювання митних платежів [19, 46].

Формування нормативної бази у перші роки незалежності України (1991–2003) мало значний, але менш вагомий вплив (15%), оскільки це був лише початковий етап становлення митної системи [15]. Створення Державної митної служби у 1996 році та заходи з прозорості й моніторингу діяльності митних органів відображають відносно менший внесок (10%), однак залишаються важливими для забезпечення функціонування митної системи.

Загалом графік демонструє еволюцію нормативно-правового забезпечення митних платежів в Україні, виділяючи найважливіші пріоритети, такі як адаптація до міжнародних стандартів та впровадження цифрових інструментів, що є фундаментом для подальшого розвитку митної системи [7, 29].

Отже, нормативно-правове забезпечення митних платежів в Україні вимагає комплексного підходу, що включає гармонізацію з європейськими стандартами, цифровізацію процесів, підвищення кваліфікації митників і забезпечення прозорості в діяльності митних органів [5, 11]. Ці заходи, у свою чергу, можуть сприяти сталому економічному зростанню України, підвищенню інвестиційної привабливості та розвитку зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Регулювання митних платежів в Україні базується на системі нормативно-правових актів, що охоплюють різні аспекти митної діяльності. Основою правового регулювання є Митний кодекс України, який визначає загальні правила митного контролю та порядок справляння платежів [46].

Детальніше нормативно-правові акти, що регулюють митні платежі, представлені у таблиці 1.3:

Таблиця 1.3

Нормативно-правові акти, що регулюють митні платежі в Україні

Назва нормативно-правового акту	Опис
Митний кодекс України	Основний документ, що регулює митні відносини в Україні, визначає правила митного контролю та митних платежів.
Декрет Кабінету Міністрів України "Про державне мито"	Визначає порядок справляння державного мита, його ставки та об'єкти оподаткування.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність"	Регулює правовідносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі питання, що стосуються митних платежів.
Закон України "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту"	Визначає умови, за яких може бути застосоване антидемпінгове мито для захисту вітчизняних виробників.
Закон України "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту"	Регулює питання, пов'язані із справлянням компенсаційного мита на субсидовані імпортні товари.
Митний кодекс України Податковий кодекс України Закон України «Про митний тариф»	Визначає ставки митного обкладення для різних категорій товарів, що ввозяться або вивозяться з України.
Закон України "Про валюту і валютні операції"	Регулює питання валютного контролю та обміну валют, що також стосується митних платежів при імпорті та експорті товарів.

Джерело: Автор

В таблиці представлені ключові нормативно-правові акти, які визначають порядок регулювання митних платежів в Україні. Основним документом є Митний кодекс України, який закладає фундамент для митного контролю та оподаткування. Інші акти, такі як Декрет Кабінету Міністрів про державне мито та різноманітні закони щодо захисту національних товаровиробників, уточнюють умови застосування різних видів мит, таких як антидемпінгове та компенсаційне.

Документи, що регулюють митні питання в Україні, формують правову базу для митних платежів, враховуючи економічні інтереси країни [18, 26]. Вони сприяють захисту національного виробника, стабільності ринку та розвитку зовнішньоекономічних відносин, важливих для економіки України [3]. Зміни в законодавстві відображають адаптацію митної політики до глобалізації та міжнародної інтеграції [16].

Закон «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України» від 2 березня 1995 року визначив, що недобросовісна конкуренція в зовнішньоекономічній діяльності включає демпінг, недобросовісну рекламу та інші порушення конкурентних принципів. Цей закон ввів нові види квот і ліцензій, зокрема антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні квоти, і встановив чітке визначення цих інструментів [27]. Зміни також уточнили трактування недобросовісної конкуренції, включаючи субсидований імпорт,

до якого застосовуються компенсаційні заходи.

5 лютого 1992 року був ухвалений Закон України «Про Єдиний митний тариф України» [19], який регулює ставки мит на імпорتنі та експортні товари, а також митну вартість товарів і пільги. З 2001 року Єдиний митний тариф втратив силу після ухвалення Закону «Про Митний тариф України» [19], що став основою для лібералізації митної політики.

1 березня 1998 року набрала чинності Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, що сприяло розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України [21]. На цьому етапі митне законодавство України стикається з проблемами, такими як повільне реагування на зміни, збільшення штрафних санкцій і постійні зміни в ліцензуванні та квотуванні зовнішньоекономічних операцій.

Другий етап (2004–2019 роки) став періодом реформ. У 2019 році був ухвалений новий Митний кодекс України, який замінив попередній, враховуючи міжнародні конвенції і угоди [46]. Основною метою кодексу було приведення митної політики України у відповідність до міжнародних вимог і створення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Новий кодекс розширює визначення митного контролю, включаючи механізми тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та боротьбу з контрабандою. Він також передбачає спрощення процедур митного оформлення і введення концепції «уповноваженого економічного оператора», що спрощує митне оформлення для підприємств [30].

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 13 березня 2019 року змінив терміни в тексті Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», замінивши «митні збори» на «інші податки» [23]. У 2020 році було ухвалено Закон, який передбачає додаткові заходи у відповідь на недружні дії агресорів, зокрема заборону зовнішньоекономічних операцій з країнами-агресорами [24].

Закон «Про забезпечення масштабного зниження негативних наслідків, пов'язаних із переходом на новий Митний кодекс», ухвалений у 2019 році, визначив терміни для адаптації підприємств до нових вимог [32].

1.3. Методика розрахунку та сплати митних платежів

Розрахунок митних платежів є важливим етапом у зовнішньоекономічній діяльності, оскільки визначає суму, яку імпортери та експортери зобов'язані сплатити при переміщенні товарів через митний кордон [20]. Методика розрахунку та сплати митних платежів складається з кількох етапів, які забезпечують ефективність зовнішньоекономічних операцій [7].

Перший етап — це визначення митної вартості, що включає ціну товару та витрати на транспортування, страхування, пакування та інші витрати, пов'язані з доставкою товару до митної території. Важливо, щоб митна вартість відображала реальні витрати на придбання товару [26].

Другим етапом є класифікація товару за Гармонізованою системою (ГС). Правильна класифікація впливає на ставку митного збору, що застосовується до товару [18].

Третій етап — це визначення митних ставок, які складаються з імпортних і експортних мит, що регулюються Митним кодексом України та міжнародними угодами. Також важливо враховувати пільги для окремих товарів і країн [24].

Четвертий етап — розрахунок митних платежів, які включають митне мито, акцизний податок (якщо товар підлягає акцизу) і ПДВ, що нараховується на митну вартість, акциз та митний збір. Вірний розрахунок цих компонентів важливий для точності фінансових витрат підприємства [7].

П'ятий етап — сплата митних платежів, яка здійснюється до або під час митного оформлення товарів. Імпортери повинні подати декларацію та підтвердити сплату зборів через банки, що мають угоди з митними органами

[20].

Шостий етап — документальне оформлення, яке включає подання документів, що підтверджують митну вартість, класифікацію товару та сплату митних платежів. Неправильне оформлення може призвести до затримок або штрафів [4].

Дотримання цієї методики дозволяє підприємствам своєчасно виконувати зобов'язання перед митними органами, що сприяє стабільності та прозорості у зовнішньоекономічній діяльності [23]. Електронні системи для подачі митних декларацій значно спростили процес розрахунку та сплати митних платежів. Сучасні технології автоматизують багато етапів, таких як розрахунок митної вартості та підготовка декларацій, що підвищує точність і скорочує час оформлення вантажів [26].

Також підприємства можуть звертатися до митних брокерів, які допомагають уникати помилок при розрахунках та оптимізувати витрати на митні платежі через використання пільг або спеціальних режимів [18]. Важливим аспектом є трансфертне ціноутворення, яке впливає на розрахунок митних платежів при передачі товарів між пов'язаними підприємствами в різних країнах. Правильне визначення трансфертних цін є необхідним для відповідності митним вимогам [19].

Регулярні внутрішні аудити і моніторинг допомагають виявити помилки у розрахунках і забезпечити своєчасне коригування. Це зменшує ризик штрафних санкцій і затримок у митному оформленні [24]. Підготовка і навчання співробітників, що займаються митним оформленням, є важливою для дотримання актуальних змін у законодавстві та виконання обов'язків [4].

Загалом, методика розрахунку та сплати митних платежів є комплексною системою, яка вимагає уважності та постійного вдосконалення. Вона забезпечує дотримання законодавства та сприяє ефективності зовнішньоекономічної діяльності, що позитивно впливає на економіку в цілому [7].

Дотримання всіх етапів методики сприяє не лише законності та прозорості, але й розвитку партнерських відносин між бізнесом і митними органами, що важливо для стабільності та передбачуваності у зовнішній торгівлі.

Розрахунок митних платежів для імпортованих товарів є багатоступеневим процесом, який включає визначення митної вартості, застосування ставок митного збору, обчислення податку на додану вартість (ПДВ) та підсумовування загальної суми митних платежів. Цей процес є ключовим елементом митного регулювання та забезпечує наповнення державного бюджету. Деталізований опис кожного етапу наведено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Процес розрахунку митних платежів для імпортованого товару

Етапи розрахунку митних платежів	Опис	Приклад
1. Визначення митної вартості	Митна вартість визначається на основі вартості товару, включаючи витрати на транспортування та страхування.	Вартість товару: 10,000 грн Транспортні витрати: 500 грн Страхування: 100 грн Митна вартість: 10,600 грн
2. Визначення митних ставок	Залежно від типу товару та країни походження, визначаються ставки митних зборів.	Ставка митного збору: 10% Митний збір: 10,600 грн $\times$ 10% = 1,060 грн
3. Розрахунок ПДВ	Податок на додану вартість (ПДВ) розраховується на митну вартість плюс митний збір.	ПДВ: (10,600 грн + 1,060 грн) $\times$ 20% = 2,132 грн
4. Загальна сума митних платежів	Сумарні митні платежі включають митний збір та ПДВ.	Загальна сума: 1,060 грн + 2,132 грн = 3,192 грн

Джерело: Автор

Розрахунок митних платежів є важливим етапом імпорту товарів, оскільки він визначає суму, що підлягає оподаткуванню. Митна вартість товару, яка включає витрати на транспортування та страхування, є основою для розрахунку митного збору та податку на додану вартість (ПДВ). Ставки

митних зборів залежать від категорії товару та країни походження, тому важливо знати актуальне законодавство. Підсумкова сума митних платежів включає митний збір і ПДВ, що підкреслює необхідність комплексного підходу до розрахунків.

Правильний розрахунок митних платежів забезпечує законність зовнішньоекономічної діяльності і сприяє ефективному управлінню фінансами підприємства [11]. Митне оформлення (розмитнення) регулюється розділом VIII Митного кодексу України, зокрема главою 39, яка описує загальні положення щодо цього процесу. Визначення митної вартості товарів і порядок їх ввезення регулюються розділом III Митного кодексу України та нормами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі [46].

Декларант або його уповноважена особа повинні самостійно декларувати митну вартість товарів і надавати документи, що підтверджують цю вартість, через подачу митної декларації. Митна вартість товарів, що перетинають митний кордон України, визначається на основі ціни, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товар. Основним методом визначення митної вартості є ціна контракту на імпортовані товари (вартість операції). Якщо цей метод не можна застосувати, використовуються другорядні методи, зокрема:

- ціна контракту на ідентичні товари;
- ціна контракту на подібні товари;
- метод віднімання вартості;
- метод додавання вартості (обчислена вартість);
- резервний метод [25].

Ці методи застосовуються відповідно до статті 57 Митного кодексу України. Перед їх використанням митні органи проводять консультації з декларантом, керуючись статтями 59 і 60 Митного кодексу [46]. Митна вартість визначається за одним із шести методів, описаних у главі 9 Митного кодексу України, для товарів, що ввозяться або декларуються в режимі імпорту чи інших режимах, які передбачають сплату митних платежів [19]. При

визначенні митної вартості та сплаті митних зборів іноземна валюта конвертується в гривні за курсом Національного банку, що діє на момент подання митної декларації.

Митна вартість включає:

- витрати на страхування, транспортування, навантаження, розвантаження та перевантаження товару до митного кордону України;
- комісійні та брокерські витрати;
- плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, пов'язаної з товарами [24].

Якщо жоден з методів визначення митної вартості не може бути застосований, використовується резервний метод, регламентований статтею 64 Митного кодексу України [26]. Декларант або уповноважена особа подає митній службі митну вартість товарів, що може бути скориговано під час митного контролю [46].

Перелік документів, що підтверджують митну вартість:

1. Декларація митної вартості, подається згідно з частинами 5-8 статті 52 Митного кодексу України, разом із документами, що підтверджують числові значення митної вартості.
2. Зовнішньоекономічний договір (контракт) або його замітник з додатками.
3. Рахунок-фактура (інвойс) або рахунок-проформа, якщо товар не є об'єктом купівлі-продажу.
4. Банківські платіжні документи, що підтверджують оплату рахунка.
5. Інші платіжні та бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару.
6. Транспортні документи, якщо витрати на транспортування не включені у вартість товару, а також документи, що містять інформацію про вартість перевезення [20].

Митні платежі не застосовуються до відправлень, вартість яких (без врахування доставки) не перевищує 150 євро. Якщо вартість товарів в

упаковці перевищує 150 євро, стягується ввізне мито у розмірі 10% з суми, що перевищує 150 євро, а також ПДВ у розмірі 20% від вартості відправлення, що перевищує 150 євро. Додатково нараховуються витрати на митно-брокерські послуги.

Приклад:

- Вартість товару: 300 євро
- Ввізне мито: $(300 \text{ євро} - 150 \text{ євро}) \times 10\% = 15 \text{ євро}$
- ПДВ: $(300 \text{ євро} - 150 \text{ євро} + 15 \text{ євро (мито)}) \times 20\% = 33 \text{ євро}$
- Загальна сума митних платежів: $15 \text{ євро (мито)} + 33 \text{ євро (ПДВ)} = 48 \text{ євро}$.

Нарахування митних платежів при експорті з України:

При експорті товарів за кордон митні платежі можуть нараховуватись відповідно до митного законодавства країни-отримувача, які необхідно буде сплатити отримувачу. Митні платежі застосовуються до всіх категорій товарів.

У більшості європейських країн митний поріг становить 0 євро, що означає, що всі міжнародні поштові відправлення підлягають митному очищенню та сплаті митних зборів отримувачем.

Для експортних відправлень вартість яких перевищує 10 000 євро, обов'язковим є оформлення митної декларації. Митне оформлення експортних відправлень відбувається в країні отримання. При необхідності митні служби можуть запитувати додаткову інформацію про вміст та вартість вкладення відправлення у відправника або одержувача.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

2.1. Документальне оформлення експортно-імпортних операцій

Бухгалтерський облік базується на первинних документах, які слугують основою для здійснення відповідних записів. Складання цих документів є ключовим завданням бухгалтера, оскільки кожна господарська операція потребує документального підтвердження. Через значний обсяг різноманітних операцій у діяльності підприємств існує багато форм первинних документів, які можуть бути як типовими, так і спеціалізованими. Використання цих документів можливе лише за умови їхнього належного оформлення, що передбачає наявність обов'язкових реквізитів, підписів відповідальних осіб та печаток, передбачених для кожної конкретної форми документа.

Працівники бухгалтерії мають перевіряти відповідність первинних документів установленим вимогам форми та змісту. У сфері митного контролю головним документом, який використовується при переміщенні матеріальних цінностей через митний кордон України, є митна декларація. Це заява, яка містить детальну інформацію про товари, транспортні засоби, їхнє призначення та митний режим. Вона також слугує для митного контролю, оформлення, статистики та нарахування митних платежів.

Митна декларація виконує кілька важливих функцій:

- надає митним органам інформацію про товари, їхню кількість, якість та інші характеристики;
- використовується як обліково-статистичний документ у зовнішньоекономічній діяльності.

Згідно із законодавством, декларуванню підлягають товари з фактурною вартістю, що перевищує 150 доларів США, за винятком окремих випадків. Декларування може здійснювати власник товарів або інша особа, що діє на підставі договору з власником (митний брокер або декларант).

Митний брокер – це фізична чи юридична особа, яка, маючи відповідний дозвіл, займається декларуванням від імені власника товарів. Для здійснення цієї діяльності суб'єкт підприємництва повинен отримати свідоцтво про визнання його декларантом у зоні відповідної митниці. Для цього необхідно подати пакет документів, включаючи установчі документи, свідоцтва про державну реєстрацію, довідки з органів статистики, банківські реквізити, накази про призначення відповідальних осіб тощо.

Після реєстрації суб'єкту присвоюється обліковий номер, а митне оформлення без наявності облікової картки не проводиться. Зазвичай декларування здійснюється за місцем реєстрації суб'єкта, проте в окремих випадках можливе оформлення за іншим місцем за умови узгодження між відповідними митницями.

Процедура митного оформлення товарів включає:

- перевірку товарів та документів;
- дотримання митного контролю;
- виконання всіх видів державного контролю, таких як санітарний, ветеринарний, фітосанітарний тощо.

Час, необхідний для митного оформлення, залежить від характеристик товару, обсягу партії та інших факторів. Оформлення завершується після проведення всіх видів контролю, передбачених законодавством. Процедура може ускладнюватися необхідністю підтвердження коду товару за УКТ ЗЕД, сертифікацією чи іншими вимогами

Митне оформлення може бути довершеним тільки після проведення усіх видів контролю. За встановленим ДФС порядку митне оформлення товарів та інших предметів здійснюється поетапно:

1 етап - прийом документів черговим вантажного відділу митної посади. На цьому етапі спочатку пред'являються документи, що підтверджують повноваження декларанта щодо декларування товарів, і документи, на підставі яких здійснюється переміщення через кордон України вантажу застосуванням визначеного виду транспорту;

2 етап - перевірка черговим вантажного відділу наявності всіх документів, реєстрація представленої вантажної митної декларації у журналі обліку, проставлення штампу «Під митним контролем»;

3 етап - перевірка інспекторами відділу інформаційно-аналітичної роботи і митної статистики: наявності акредитованих повідомлень про суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, а також інформації про застосування санкцій; відповідності даних, заявлених у вантажній митній декларації, даним її електронної копії; правильності заповнення вантажної митної декларації застосуванням програмних засобів, дійсності проставлених митних печаток на товаросупроводжувальних документах, відповідно до інформації центрального банку даних ДФС;

4 етап - перевірка правильності заявлених митної вартості, коду товару по УКТ ЗЕД, країни походження;

5 етап - перевірка надходжень від декларанта коштів на спеціальний рахунок митниці, правильності нарахування митних платежів, контроль застосування пільг, списання коштів із картки - особового рахунка суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності;

6 етап - перевірка комплекту представлених документів і наявності ознак порушення митних правил. За їхньої відсутності проставляється відбиток особистої печатки, ставиться підпис, на товарно-супровідних документах указується номер вантажної митної декларації на цю партію вантажу. Митне оформлення товарів у повному обсязі та їхній пропуск через митний кордон України можуть здійснюватися тільки після сплати відповідних митних платежів, а саме: мита, митних зборів, акцизного збору, податку на додану вартість.

Митна вартість товарів визначається в наступних цілях: нарахування митних платежів; стягнення штрафів і застосування інших санкцій за порушення митних правил; митної статистики. Таким чином, можна сказати, що митна вартість - це чисто розрахункова величина, яка використовується для нарахування мита і єдиного митного збору, визначення вартості товарів

для інших митних цілей, включаючи стягнення штрафів або застосування інших санкцій за порушення митних правил, передбачених законодавчими актами України, а також ведення митної статистики. Митну вартість розраховують органи митного контролю на підставі супровідних документів. Порядок визначення митної вартості залежить від наявності документального підтвердження ціни на товари, вірогідності представленої інформації про ціну на товари, виду товару й виду договору, за яким здійснюється експорт-імпорт й ін. У пакет обов'язкових документів, що підтверджують вірогідність представленої інформації про ціну на товари, входить:

- сертифікати походження товарів і вантажів;
- рахунки-фактури або рахунки-проформи;
- специфікації, коносаменти, товарно-транспортні накладні;
- договірні документи;
- договори (контракти) на постачання;
- договори про спільну діяльність;
- контракти з третіми особами, що мають відносини до договору (контракту) на постачання;
- угоди на постачання;
- договори перевезення й страхування;
- договори доручення, комісії, агентські й брокерські угоди;
- копія експортної вантажної митної декларації країни відправника.

У випадку, якщо митному органу надається повний пакет документів у підтвердження ціни і зазначені в них повідомлення не викликають сумніву щодо їхньої вірогідності, митна вартість товарів визначається на підставі поданих документів і в неї включається:

- фактурна вартість товару, тобто вартість товарів за ціною, відповідно до зовнішньоекономічного договору (контрактові);
- фактичні витрати на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження й страхування товару до пункту перетинання митного кордону України (за їхньої відсутності в рахунку-фактурі);

- комісійні й брокерські витрати;
- плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, що відносяться до даних товарів та інших предметів, що повинна бути оплачена імпортером (експортером) прямо або побічно як умова їхнього ввозу (вивозу).

Використовуються документи, що можуть застосовуватися при підтвердженні витрат на доставку товарів:

- документи, що обумовлюють відносини сторін договору на надання послуг з доставки товарів від місця відправлення до місця призначення. Ці документи є угодою на доставку. Замовником послуг з доставки може бути як продавець, так і покупець. У деяких випадках таким замовником може бути експедиторська фірма;

- рахунок-фактура від виконавця доставки товарів. Якщо цей документ містить чітке визначення зобов'язань виконавця, а також найменування сторін, реквізити одержувача товарів, він може бути прийнятий як угоду на доставку.

До витрат на доставку відносять вартість транспортування, навантаження, перевантаження (перевалки) товарів і страхування. При цьому:

- вартість транспортування визначається в сумі витрат, що безпосередньо пов'язані з переміщенням товарів від місця відправлення до місця призначення. Розраховується виходячи з тарифів на перевезення відповідним видом транспорту, що діють на момент транспортування товарів, і відстані перевезення;

- вартість навантаження, розвантаження й перевантаження (перевалки)
- вартість страхування, сплачена за договором страхування від ризиків втрат або ушкодження товарів у процесі доставки від пункту відправлення до пункту призначення, залежить від їхньої вартості.

За окремими постачаннями необхідно представити додаткові документи для підтвердження вірогідності представленої інформації про ціну на товари. Зокрема, необхідно представити:

- банківські документи, що повинні містити всі необхідні реквізити розрахунків за договором (контрактом), для ідентифікації їх з постачанням, митне оформлення яких здійснюється (копія платіжного доручення з оцінкою банку про виконання операції й виписка банку (копія) з особового рахунка, завірена керівником і головним бухгалтером підприємства);
- ліцензії й картки реєстрації контрактів;
- рахунки по платежах третім особам на користь продавця, а також рахунки за комісійні й брокерські послуги, що відносяться до товарів, митна вартість яких заявляється;
- документація виробника товару.

Усі витрати, по наданню документів, що підтверджують заявлену митну вартість, декларант здійснює за свій рахунок. За експортованими товарами, на які встановлені індикативні ціни, а зовнішньоекономічні договори (контракти) з постачання цих товарів підлягають реєстрації або передбачають одержання ліцензії, а ціни при цьому зазначені у відповідних реєстраційних документах, підтвердження заявленої митної вартості не провадиться. Визначення митної вартості повинне бути здійснено митницею у термін, що не перевищує 15 робочих днів. У деяких випадках цей термін може бути подовжений за рішенням керівника митного органу. По письмовій заяві декларанта митний орган зобов'язаний протягом тижня представити декларантові роз'яснення причин, за якими заявлена декларантом митна вартість не може бути прийнята для митного оформлення.

Серед особливостей порядку здійснення експортно-імпортних операцій з постачання товарів також варто виділити:

- документальне оформлення відвантаження експортованих товарів виробляється з вимогами міжнародних стандартів;
- приймання імпортних товарів здійснюється з обов'язковою участю експерта торгово-промислової палати України зі складанням прийомного акта й акта експертизи;

- при виявленні нестачі або дефекту товарів за імпорнтними договорами приймання не припиняється, однак складається рекламацийний акт;
- аналітичний облік повинен здійснюватися не тільки по найменуваннях і кількості товарів, але і по облікових партіях, контрактах, країнах і консигнаторах;
- відособлений облік експортних і імпорнтних товарів і розрахунків по їхньому придбанню, що впливає з особливостей оподаткування цих товарів;
- виявлення результатів експортно-імпорнтних операцій за кожним контрактом і по кожною обліковою партією. Чітке представлення операцій з експортно-імпорнтних постачань товарів і функціональних зв'язків між ними буде сприяти виявленню облікової номенклатури, що формує параметри конкретного експортно-імпорнтного постачання.

Бухгалтерам підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, необхідно знати порядок подання, оформлення та використання митної декларації. Митна декларація заповнюється на кожен товарну партію, на які встановлений один і той же митний режим. За товарну партію приймається певна кількість однорідного товару, відправлена за одним контрактом в одному напрямку, оформлена одним транспортним документом та від фактурована постачальником за одним рахунком. При наявності в партії товарів декількох найменувань використовуються додаткові листи.

Митна декларація складається з уніфікованого адміністративного документа форми МД-2 на п'яти зброшурованих основних аркушах різного кольору і відповідної кількості додаткових аркушів уніфікованого адміністративного документа форми МД-3. В окремих випадках, визначених Державною митною службою України, замість аркушів форми МД-3 допускається документування специфікацій форми МД-8. Митниця перевіряє валютну митну декларацію, надану декларантом до оформлення, на достовірність зазначених у ній відомостей і на відповідність її заповнення чинним правилам. Митна декларація вважається оформленою належним

чином, якщо на всіх її аркушах є відповідна позначка (поставлена особиста номерна печатка інспектора митниці, який здійснив митне оформлення).

Виправлення у митній декларації повинні бути зроблені шляхом викреслена помилкових даних та додавання, якщо це необхідно, інших відомостей. Кожне таке виправлення завіряється митним брокером. Митна декларація та додаткові листи до неї заповнюються українською мовою на комп'ютері. У випадку відсутності в будь-якій графі митної декларації чи додаткового листа місця, необхідного для зазначення потрібних відомостей (номер вагону, контейнеру тощо) допускаються їх зазначення на зворотному боці вантажної митної декларації чи додаткового листа до неї. Такий запис завіряється декларантом, а у відповідних графах робиться відмітка: "Див. на звороті".

Тільки правильно оформлена митна декларація є документом, який підтверджує:

- надання суб'єкту ЗЕД права на розміщення товарів у зазначеному в ній митному режимі;
- права та обов'язки зазначених в ній осіб щодо здійснення ними правових, фінансових, господарських та інших операцій з товарами, що заявлені у вантажній митній декларації і на які вона оформлюється;
- вивезення (експортування) платником податків товарів за межі митної території України і правомірність застосування нульової ставки ПДВ;
- право платника податків на включення до податкового кредиту витрат, пов'язаних зі сплатою ПДВ при митному оформленні ввезених (імпортованих) товарів.

Розподіл оформлених аркушів митної декларації залежить від виду товарів, що підлягають декларуванню. У разі проведення самостійного декларування товарів підприємством перший, другий і третій аркуші вантажної митної декларації залишаються в органах митної служби. Четвертий аркуш в митній декларації використовується залежно від виду зовнішньоекономічної операції: при оформленні товарів, що вивозяться

за межі митної території України, він передається декларанту для доставки разом із товаром до митного органу - пункту пропуску на митному кордоні України. Після проведення процедури пропуску цей аркуш залишається в архіві митниці, яка здійснила пропуск товарів через митний кордон; при оформленні товару, що ввозиться на митну територію України, він передається декларанту.

Якщо декларування товарів здійснюється митним брокером на підставі договору з підприємством - власником товару, то перший, другий і третій основні аркуші митної декларації також залишаються в митному органі, який здійснював митне оформлення товарів. Четвертий і п'ятий основні аркуші розподіляються таким чином:

- при митному оформленні товарів, що ввозяться на митну територію України, четвертий основний аркуш митної декларації передається власникові товарів, а п'ятий - митному брокеру;

- при митному оформленні товарів, що вивозяться за межі митного кордону України, четвертий аркуш передається декларанту - митному брокеру для доставки разом із товарами до пункту пропуску на митному кордоні України (потім цей аркуш передається до архіву митниці, яка здійснила пропуск через митний кордон України). П'ятий основний аркуш передається власнику товарів.

На митниці ведеться облік митних декларацій у спеціальному реєстрі, який містить інформацію про ввізні та вивізні вантажні декларації. Цей реєстр використовується для фіксації операцій, за якими продукція перетнула митний кордон України, незалежно від того, чи це експорт, імпорт, чи передача в лізинг. Банк отримує реєстр від митного органу відповідно до чинного законодавства.

Окрім митної декларації, значну роль у процесі оформлення відіграє дозвіл на право вивезення, ввезення та транзиту товарів, який видається Державним експортним контролем. Цей документ є обов'язковою підставою для прийняття товару до митного оформлення.

Облік імпортованих товарів та їх рух здійснюється на підставі документації, наданої іноземною фірмою-постачальником, транспортними компаніями, а також документів, що підтверджують надання послуг зі зберігання, навантаження і розвантаження товарів. Обов'язковими є розрахункові документи про сплату мита, податків та зборів. Прибуття товарів на склад покупця фіксується шляхом оформлення приймального акту та акту експертизи Торгово-промислової палати.

У разі виявлення дефектів чи недостачі товару приймання не припиняється, а оформлюється акт рекламации. У ньому зазначаються:

- особи, які здійснюють приймання;
- дата, місце та час приймання;
- реквізити контракту та документів на товар;
- найменування та адреса постачальника;
- опис товару та виявлені недоліки.

Рекламаційний акт складається окремо на кожного постачальника і кожену партію товару. Після оформлення акт у чотирьох примірниках надсилається рекомендованим листом іншій стороні, із зазначенням необхідних заходів (наприклад, заміна товару чи усунення дефектів).

У разі виявлення внутрішньої недостачі або невідповідності якості покупець може виставити постачальнику претензію, підтвержену актом експертизи Торгово-промислової палати України. Постачальник зобов'язаний розглянути претензію протягом 10 днів. Якщо товар визнано непридатним, його повертають постачальнику з утриманням штрафу в розмірі 10% від вартості. Всі витрати на транспортування та повернення товару несе постачальник.

У міжнародній торгівлі важливу роль відіграє сертифікат походження товару, що підтверджує країну виготовлення продукції. Цей документ оформлюється Торгово-промисловою палатою або завіряється консульством країни-імпортера. Сертифікат описує товар, його кількість, вагу, якість, а також містить іншу необхідну інформацію.

Документи, що використовуються у зовнішньоекономічній діяльності, поділяються на такі групи:

1. Документи, пов'язані з рухом товарів: договірні, дозвільні, транспортні, товарно-супровідні, складські, митного оформлення.

2. Документи, пов'язані з рухом коштів: розрахункові, платіжні, фінансові, банківські, претензійно-арбітражні.

Розрахунки за імпорнтними операціями здійснюються на основі розрахункових документів, які оформлює експортер, а банк, у свою чергу, проводить зарахування валютних надходжень.

При перетині товаром митного кордону митний орган звіряє дані наданих документів, і за їхньої відповідності на декларацію ставиться особиста номерна печатка. Реєстр митних декларацій передається до уповноважених банків, які фіксують експортні операції резидентів, одночасно вимагаючи копії контрактів та супровідних документів.

Дата імпорнтного постачання залежить від умов контракту (ІНКОТЕРМС) і може визначатися за такими документами:

- документ транспортної організації про прийняття товару до перевезення;
- розписка транспортно-експедиторської фірми;
- складське свідчення у разі передання товару на зберігання.

Таким чином, митне оформлення імпорнтних та експортних операцій є багатоступеневим процесом, що включає оформлення різноманітних документів, дотримання процедур контролю та забезпечення обліку згідно з вимогами законодавства. Отже, документальне оформлення експортно-імпорнтних операцій ведеться згідно чинного законодавства та повинно відповідати міжнародним стандартам.

2.2. Організація синтетичного та аналітичного обліку у суб'єктів ЗЕД

Виходячи з економічної сутності операцій з експорту товарів можна виділити наступні об'єкти обліку: матеріальні активи та господарські процеси й операції, що викликають рух і зміну активів - це продаж і списання експортованих товарів; доходи, витрати і фінансові результати; розрахунки з іноземними покупцями, іншими юридичними і фізичними особами, обумовлені видом зовнішньоторговельного постачання, видом зв'язку між контрагентами й умовами зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу. При цьому наявність перерахованих об'єктів обліку залежить від того, хто з контрагентів здійснює основні операції й хто забезпечує транспортування, декларування, страхування й інші.

Оскільки експортовані товари призначені для вивозу з метою реалізації за межами митного кордону України, то вони з моменту відвантаження на адресу іноземного покупця вважаються експортованими. Експорт товарів може здійснюватися не тільки за іноземну валюту, але і за національну. Валюта розрахунків повинна бути обговорена в контракті і при розрахунках у національній валюті у резидента повинна бути індивідуальна ліцензія НБУ. Реалізація товарів на експорт за договором купівлі-продажу може здійснюватися з попередньою оплатою або з термінуванням платежу.

Витрати, пов'язані з транспортуванням експортованих товарів, страховкою, митним оформленням і банківським обслуговуванням відображаються на рахунках витрат і включаються до складу валових витрат.

Облік доходу від продажу товарів на експорт ведеться в національній валюті і подальшому перерахунку в зв'язку зі зміною курсу НБУ не підлягає. Одночасно з доходом від продажу товарів у бухгалтерському обліку відображаються операції по їхньому списанню. Списання реалізованих товарів виробляється по одному з методів оцінки товарів відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» від 20.10.1999 р. № 246 зі змінами та доповненнями.

Податкові розрахунки з бюджетом по ПДВ виникають у тому випадку, якщо суб'єкт ЗЕД є платником по цьому виді податку. Об'єктом обкладання ПДВ з експорту товарів є не сума доходу від їхнього продажу, а вартість

товарів, що вивозяться за митний кордон України. Операції з вивозу товарів на експорт обкладаються ПДВ по «нульовій» ставці. На відвантажені на експорт товари, зроблені для нерезидента послуги оформлюється податкова накладна, екземпляр якої зберігається у платника податків. Відсутність податкових накладних є порушенням правил ведення податкового обліку. Податкові зобов'язання виникають при виписці податкових накладних.

Податковий кредит по експортованих товарах (продукції) надається незалежно від того, як експортний товар купувався, а також незалежно від валютних розрахунків. Якщо підприємство-експортер є квартальним платником ПДВ, то воно має право на бюджетне відшкодування податкового кредиту протягом кварталу пропорційно відсоткові обсягу експортних продажів у загальному обсязі оподатковуваних операцій.

Порядок відображення операцій з експорту товарів - це комплекс операцій, що відображаються у хронологічній послідовності відповідно до методологічних основ, основні положення яких викладені в П(С)БО 16 «Витрати» від 31.12.1999 р. № 318 (у частині витрат з експорту), П(С)БО 15 «Дохід» від 29.11.1999 р. № 290 (у частині доходу від продажу товарів на експорт), П(С)БО 9 «Запаси» від 20.10.1999 р. № 246 (у частині списання реалізованих товарів на експорт); П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10.08.2000 р. № 193 (у частині оцінки доходу від продажу, перерахунку або не перерахунку сум в інвалюті по рахункам 371, 362, 685.2), П(С)БО 11 «Зобов'язання» від 31.01.2000 р. № 20.

Після переходу права власності від продавця до покупця в бухгалтерському обліку дохід від реалізації відображається за дебетом рахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» і кредитом рахунку 70 «Доходи від реалізації» з використанням відповідних субрахунків.

Після цієї операції можливе відображення витрат з експортних операцій, а саме списання реалізованих на експорт товарів за дебетом 90 «Собівартість реалізації» і кредитом рахунків 28 «Товари» або 26 «Готова продукція» за обліковою вартістю. У процесі реалізації експортної продукції у підприємства

виникають комерційні витрати, зокрема такі, як витрати на підготовку товарів до відвантаження, їх перевезення всередині країни та за кордоном, вантажно-розвантажувальні роботи, страхування та зберігання вантажів в дорозі, оплату зборів за митне оформлення вантажів тощо. Такі витрати накопичуються на рахунку 93 «Витрати на збут» з подальшим перенесенням до складу фінансових результатів.

Для формування конкурентоспроможних цін на продукцію, вироблену на українських підприємствах, і стимулювання просування (поширення) українських товарів на світовому ринку законодавчо урегульовано звільнення експорту від нарахування податків, наприклад, акцизу, або застосування нульової ставки при обчисленні податку на додану вартість.

У бухгалтерському обліку для відображення експорту товарів застосовуються такі рахунки:

- 93 «Витрати на збут» - для обліку витрат по збуту товарів. По дебету рахунка відображаються, витрати підприємства пов'язані зі збутом товарів. По кредиту - списання цих витрат на фінансові результати.

- 281 «Товари». Для списання з матеріально-відповідальних осіб товарів, відвантажених на експорт;

- 902 «Собівартість реалізованих товарів». Для списання товарів, що реалізовані на експорт. По дебету рахунка відображається списання товарів із балансу підприємства за обліковими цінами, згідно П(С)БО 9 «Запаси». По кредиту - списання собівартості товарів на фінансові результати;

- 702 «Доход від реалізації товару». Для обліку доходу від продажу товарів на експорт у момент його визнання згідно П(С)БО 15 «Дохід» і базисних умов поставки «ІНКОТЕРМС». Момент переходу права власності на товар може бути: в момент відпуски товару (Е-умова), в момент його відвантаження (F і C-умови), в момент передачі товару покупцеві, або його представнику (D-умови). По кредиту рахунка відображається отримання доходу у розмірі контрактної вартості товарів. По дебету рахунка відображається списання доходу на фінансові результати діяльності;

- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» - для обліку розрахунків з іноземними покупцями. По дебету субрахунку відображається контрактна вартість відвантаженого товару згідно з МД, а також позитивні курсові різниці при підвищенні курсу на дату балансу та на дату погашення заборгованості. По кредиту субрахунку відображається отримання іноземної валюти від покупця, тобто погашення боргу, згідно з випискою банку, а також від'ємна курсова різниця, яка виникла на дату балансу або на дату погашення боргу.

- 681 «Розрахунки за авансами» - для обліку зобов'язань за авансами отриманими. По кредиту рахунку відображається отримання авансу в іноземній валюті від покупця, згідно з випискою банку. По дебету рахунку відображається залік авансу дебіторською заборгованістю іноземного покупця.

- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Для обліку розрахунків із митними органами або брокерською фірмою по митному оформленню вантажу. По дебету рахунку відображається перерахування попередньої оплати, тобто виникає заборгованість цих установ перед підприємством за наступним наданням послуг. По кредиту - надання митними установами послуг підприємству, згідно з МД та рахунку брокерської установи;

- 641, 643, 644 - для обліку розрахунків по ПДВ;

- 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Для обліку розрахунків із різними організаціями по одержуваних послугах у процесі експорту товарів.

Зазначені рахунки перераховані, за умови, що експортне постачання є пряме й розрахунки з іноземним контрагентом здійснюються без посередника.

Підтвердженням завершення експортної операції є відбитки печатки митниці країни-одержувача на товаросупровідних документах і довідки банку про надходження грошових коштів на рахунок підприємства.

Відображення операцій з експорту товарно-матеріальних цінностей з митної території України в бухгалтерському обліку узагальнено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Типова схема обліку експортних операцій

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
1. Відвантажено товари на експорт	362	702
2. Нараховано ПДВ (за нульовою ставкою)	702	641
3. Списано купівельну вартість реалізованих товарів	902	281
4. Акцептовано рахунок транспортної організації за перевезення товару, що експортується	93	631
5. Відображено суму ПДВ у вартості транспортних послуг	641	631
6. Сума чистого доходу списана на фінансовий результат	702	791
7. Купівельна вартість списана на фінансовий результат	791	902
8. Витрати на збут списані на фінансовий результат	791	93
9. На транзитний валютний рахунок надійшла виручка від нерезидента	314	362

Виходячи з економічної сутності операцій з імпорту товарів можна виділити наступні об'єкти обліку:

- матеріальні активи;
- господарські процеси й операції, що викликають рух і зміну оцінки активів. При цьому наявність перерахованих об'єктів обліку залежить від того, хто з контрагентів здійснює основні операції й хто забезпечує транспортування, декларування, страхування й інші. Імпорт товарів може здійснюватися не тільки за іноземну валюту, але і за національну. Купівля товарів з імпорту за договором купівлі-продажу може здійснюватися з попередньою оплатою або з відтермінуванням платежу. Витрати, пов'язані з транспортуванням імпортованих товарів, страховкою, митним оформленням включаються до вартості товарів, або відображаються на рахунках витрат і включаються до складу валових витрат. Датою постачання варто вважати дату передачі товару в розпорядження покупця. Щоб імпортер міг включити у свої активи, передані йому товари, що перебувають у дорозі, він повинен мати відповідні документи з указівкою дати, що підтверджують його право власності.

Відображення імпортних операцій у бухгалтерському обліку розпочинається з моменту переходу права власності на товари до імпортера. Для цього виділяються кілька основних етапів: доставка товару від постачальника до складу імпортера, митне оформлення, калькуляція вартості

та оприбуткування товарів, а також розрахунки з іноземним постачальником. За умов базисів постачання, передбачених правилами «ІНКОТЕРМС» груп Е, F або С, першим етапом є взяття товару на облік у момент передачі права власності. Проте етап доставки товару є необов'язковим і залежить від умов договору. Якщо доставка товару відсутня, першим етапом обліку стають операції з митного оформлення.

Для контролю руху імпортованих товарів та визначення їхньої вартості, якщо передбачена доставка імпортером або його представником, доцільно використовувати субрахунок 28 «Товари». З моменту переходу права власності товари фіксуються на цьому субрахунку до завершення їх оприбуткування. Для цього необхідно завершити доставку товару до місця призначення (склад імпортера), здійснити митне оформлення та провести оцінку. Оприбуткування імпортованих товарів відображається за дебетом субрахунку 28.

Після визначення вартості кожної одиниці товару їх оприбуткування оформлюється матеріально відповідальними особами. Це проводиться після отримання всієї необхідної інформації про вартість товарів і передачі їх у підзвіт матеріально відповідальним особам. Важливо враховувати, що дата оприбуткування на склад може не збігатися з датою взяття товару на облік. Приймання здійснюється на основі приймального акту й акту експертизи Торгово-промислової палати. У разі виявлення розбіжностей у документах (наприклад, неправильно зазначеної вартості) суб'єкт ЗЕД зобов'язаний передекларувати товар.

Податкові зобов'язання щодо ПДВ виникають незалежно від статусу імпортера як платника цього податку. Об'єктом оподаткування є фактурна вартість товарів, доставлених до митного кордону України. Сплачені суми ПДВ враховуються у складі податкового кредиту.

Для правильного обліку авансових платежів за імпортованими операціями відкриваються такі субрахунки до рахунку 371:

- 3711 – для авансів у національній валюті;
- 3712 – для авансів в іноземній валюті.

Розрахунки з іноземними постачальниками обліковуються на рахунку 632, де відображаються операції:

- за товари та послуги, включаючи доставку чи переробку, передбачені контрактом;
- за розрахунки через банк, на відкритому рахунку чи за умов комерційного кредиту;
- за невідфактуровані поставки;
- за гарантійними сумами.

Курсові різниці при зміні валютного курсу відображаються наступним чином:

- збитки – на рахунку 945;
- доходи – на рахунку 714.

Ці операції згодом підсумовуються на рахунку 791 «Результат основної діяльності».

Розрахунки за придбані необоротні активи обліковуються на рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», де курсові різниці фіксуються на рахунках 974 (втрати) та 744 (доходи).

Синтетичний облік послуг, пов'язаних із доставкою імпортованих товарів (транспортних, страхових, експедиторських), ведеться на рахунку 68. Аналітичний облік таких операцій здійснюється в розрізі країн, постачальників, контрактів та рахунків.

Під час перетину товаром кордону України сплачуються податки (ПДВ, акцизний податок, мито) і плата за митне оформлення. Суми таких платежів зазначаються у вантажній митній декларації й перераховуються через банк на рахунок митниці. У бухгалтерському обліку суми мита включаються до вартості імпортованих товарів через проведення:

- Дебет рахунків: 15 «Капітальні інвестиції», 20 «Виробничі запаси», 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 28 «Товари»;
- Кредит рахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

Сплата цих сум з поточного рахунку відображається проведеннями:

- Дебет рахунку 642;
- Кредит рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

Таким чином, облік імпортних операцій є багаторівневим процесом, що враховує всі етапи: від переходу права власності до завершення розрахунків із постачальниками та фіксації витрат у бухгалтерському обліку. Відображення операцій з імпорту товарно-матеріальних цінностей на митну територію України в бухгалтерському обліку узагальнено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Відображення в бухгалтерському обліку суб'єктів ЗЕД операцій з імпорту

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Нараховано митні збори та мита за запасами, товарами та МШП	20, 28, 22	642
2. Погашено заборгованість підприємства перед митницею	642	311
3. Нараховано суму ПДВ на товар, що ввозиться, якщо товарно-матеріальні цінності ввезено до їхньої сплати	644	641
4. Погашено заборгованість підприємства з ПДВ та відображено	641 641	311 644
5. Видано митним органам в погашення ПДВ податковий вексель	644 621 641	621 641 644
6. Перераховано грошові кошти за податковим векселем	621	311
7. Оплачено постачальнику товарів і запасів, включаючи вартість транспортних витрат, що входять у їхню ціну	632	312
8. Оплачено транспортні послуги іноземному перевізнику в разі, якщо вартість доставки не включено у вартість товарів і запасів, інших послуг	685	312
9. Оприбутковано запаси, товари та МШП, поставлені нерезидентом за курсом на дату розмитнення вантажу	20, 28, 22	632
10. Включено у вартість запасів, товарів та МШП транспортні послуги на дату підписання	20, 28, 22	685
11. Включено у вартість запасів, товарів та МШП страхові послуги	20, 28, 22	655
12. Оплачено транспортні послуги вітчизняному перевізнику	685	311
13. Оплачено страхові послуги й ризики іноземному страховику	655	312
14. Оплачено страхові послуги й ризики вітчизняному страховику	655	311

До валових витрат при оплаті імпортного товару відноситься балансова вартість іноземної валюти, визначена за сумою гривень, сплачених при її придбанні (за вирахуванням комісійних та вартості інших послуг), тобто за комерційним курсом. До складу балансової вартості валюти (а не до складу витрат) входить і різниця між офіційним курсом НБУ та комерційним курсом.

Ведення обліку експортно-імпортних операцій здійснюється на підприємствах, а на митниці ведеться облік митних платежів від цих операцій.

Для забезпечення можливості прийняття ефективних управлінських рішень та порядку ведення бухгалтерського обліку експортно-імпортних операцій необхідно суттєво враховувати залежність їх від багатьох факторів: правильності документального оформлення товарних, розрахункових, митних операцій; дотримання валютного та митного законодавства; достовірної інформації про курсові різниці, про господарські операції підприємства, що пов'язані з зовнішньою діяльністю та ін.

Для того щоб вирішити це правильно необхідно проаналізувати рух товарів від первинного документарного обліку до зведеної фінансової звітності, попутне розглядаючи окремі проблеми.

Один із найстаріших економічних інструментів державного регулювання зовнішньоекономічного торговельного обороту - мито. Воно виконує три основні функції: регулюючу (захищає внутрішній ринок), торгово-політичну і фіскальну (поповнює доходи державного бюджету).

Мито є загальнодержавним податком на товари й інші предмети, що переміщаються через митний кордон України. Мито нараховується митним органом України відповідно до положень та законів України. На митницях проводять облік усіх митних платежів. Основні операції з обліку митних платежів наведені в таблиці 2.3. Перерахування належних до сплати сум здійснюється відповідно до наказу Мінфіну «Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 01 листопада № 898, зареєстрований в Мін'юсті 23.11.2017 за № 1429/31297 [51].

Кореспонденція рахунків нарахування митних платежів

Зміст господарської операції	Дт	Кт
Надходження грошових коштів у відповідній валюті на спеціальний рахунок для обліку депозитних сум від суб'єктів ЗЕД.	Єдиний казначейський рахунок 3734, відкритий на ім'я Державної фіскальної служби України	6413 «Розрахунки за депозитними сумами»
Повернення (перерахування до бюджету) грошових коштів зі спеціального реєстраційного рахунку обліку депозитних сум	6413 «Розрахунки за депозитними сумами»	Єдиний казначейський рахунок 3734, відкритий на ім'я Державної фіскальної служби України

Першим етапом при нарахуванні митних платежів за експортно-імпортними операціями є перевірка первинної документації. Первинний документ - документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення. Ці документи є підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій.

Другим етапом є нарахування митних платежів: мито, ПДВ, акцизний податок. Ці нарахування регламентуються ПСБО 7,8,9.

Облік нарахування сум митних платежів поділяється на платежі нараховані при імпорті та платежі нараховані при експорті.

Облік нарахування при імпорті сум митних платежів за дебетом рахунок буде активний, а за кредитом рахунок «Розрахунки за податками і зборами в бюджет» або «Інші розрахунки з бюджетом».

Рахунок «Розрахунки за податками й платежами» призначено для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету. На цьому рахунку також узагальнюється інформація про інші розрахунки з бюджетом, зокрема за субсидіями, дотаціями та іншими асигнуваннями. Порядок справляння таких платежів регулюється чинним законодавством. За кредитом рахунку «Розрахунки за податками й платежами» відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом - належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо .

Отже, основними завданнями обліку експортних та імпорتنих операцій є:

- формування достовірної інформації про реалізацію експортованих товарів;
- своєчасне виявлення та правильне визначення фінансового результату від експорту;
- формування достовірної інформації про стан розрахунків з іноземними покупцями та посередниками;
- формування достовірної інформації про курсові різниці.

Таким чином, бухгалтерський облік експортних та імпорتنих операцій визначається рядом факторів, передусім, участю або неучастю в експорті (імпорті) посередницьких організацій, порядком передачі права власності на товари, що експортуються (імпортуються), іноземному покупцю та формою розрахунків з ним.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

3.1. Організаційно-економічна характеристика митної системи України

Організаційно-економічна характеристика митної системи України є важливим аспектом для розуміння її функціонування та впливу на зовнішньоекономічну діяльність країни. Митна система України складається з організаційних структур, правових норм, процедур та економічних механізмів, які забезпечують контроль за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також нарахування митних платежів.

1. Структура митної системи України:

- Державна митна служба України: Основний орган, відповідальний за реалізацію митної політики, контроль за митним законодавством та нарахування митних платежів. Має територіальні підрозділи на митних постах та пунктах пропуску.

- Митні пункти та пункти пропуску: Спеціалізовані об'єкти для митного оформлення товарів та транспортних засобів, контролюють ввезення/вивезення товарів і збір митних платежів.

- Митні брокери та агенти: Суб'єкти господарювання, що надають послуги з митного оформлення та допомагають декларантам у підготовці документів і розрахунках.

2. Правова база митної системи:

- Митний кодекс України: Основний законодавчий акт, що регулює митне оформлення, права та обов'язки учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також процедури нарахування митних платежів.

- Державні стандарти та нормативні акти: Включають постанови Кабінету Міністрів, рішення Державної митної служби, що регулюють митний контроль, оформлення та нарахування митних платежів.

3. Економічні аспекти митної системи:

- Збір митних платежів: Митні платежі є важливим джерелом доходу державного бюджету, фінансуючи соціальні програми та розвиток інфраструктури.
- Контроль за зовнішньоекономічною діяльністю: Забезпечує захист внутрішнього ринку і запобігає контрабанді.
- Стимулювання зовнішньої торгівлі: Митна політика може впливати на імпорт та експорт товарів, забезпечуючи преференції або обмеження для національних товарів.

4. Виклики та перспективи:

У сучасних умовах митна система України стикається з численними викликами, такими як необхідність впровадження європейських стандартів, боротьба з корупцією, а також спрощення процедур митного оформлення для бізнесу. З метою покращення ефективності митної системи передбачено:

- Адаптація до міжнародних стандартів: Впровадження електронного митного оформлення, спрощення процедур для бізнесу, зменшення адміністративних бар'єрів.
- Підвищення прозорості: Розвиток електронних послуг та інформаційних технологій для зменшення корупції та підвищення ефективності митної системи.

Таким чином, організаційно-економічна характеристика митної системи України демонструє її складність та багатогранність. Вона має важливе значення для розвитку національної економіки та інтеграції України у світовий економічний простір.

Ситуація з реалізацією митних функцій в Україні залишається в центрі уваги як національного суспільства, так і міжнародних партнерів. Рекомендації Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої митної організації, Американської торговельної палати та Європейської Бізнес Асоціації обговорюються на найвищих рівнях влади, включаючи Президента, Верховну Раду, Кабінет Міністрів та Державну фіскальну службу України.

З 2018 року процес реформування митної системи України отримав конкретні форми завдяки Постанові Кабінету Міністрів від 18 грудня 2018 року № 1200 "Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України", що створило окремий орган для митного регулювання.

Протягом діяльності Державної фіскальної служби, яка була заснована в 2019 році, бізнес-спільнота неодноразово наголошувала на необхідності реальних заходів для удосконалення митних процедур. Попри зусилля уряду, темпи реформ залишались незадовільними, а проблеми з контрабандою та корупцією стали загрозливими. Це підтверджує місце України в рейтингу сприйняття корупції (120 позиція зі 180 країн за даними Transparency International, 2018).

Для бізнесу важливим є активна підтримка держави у формуванні ефективного механізму співпраці між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами, що підвищує авторитет України на міжнародній арені. Стимулювання міжнародної торгівлі має стати пріоритетом митної політики, при цьому митна система повинна знаходити баланс між підтримкою підприємництва та захистом національних інтересів, враховуючи військовий конфлікт в Україні.

Тесленко Д.В. визначає митну систему як підсистему державного регулювання, що реалізує торгово-політичні завдання, включаючи захист ринку та розвиток національної економіки. Мартинюк В.П. розглядає митну систему як сукупність організаційно-правових і фінансових відносин між державами, митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Це також включає тарифні і нетарифні інструменти для забезпечення сплати митних платежів та контролю за дотриманням митного законодавства.

Годованець О.В. описує митну систему як сукупність кількох підсистем: фінансово-економічної, організаційної, правоохоронної та кадрової.

Митна система України є об'єктом активних обговорень серед вітчизняних і міжнародних партнерів. З 2019 року, після ліквідації Державної митної служби, термін "митний орган" змінився на "орган доходів і зборів", об'єднавши митну та податкову системи. Згідно з Митним кодексом, митними органами є митниці, а центральний орган виконавчої влади інтегрував митну та податкову діяльність, що вимагає перегляду визначення митної системи.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1200 створено основи для самостійної митної системи, яка функціонує як механізм державного управління, що залежить від політичних, економічних і соціальних факторів.

Часті зміни в законодавстві ускладнюють взаємодію між учасниками міжнародної торгівлі та державою, що потребує узгодження з міжнародними стандартами, як-от стандартами Всесвітньої митної організації. Прикладом є ситуація з митним оформленням автомобілів на іноземних номерах, де політичні причини затримали боротьбу з незаконними схемами і замість цього легалізували їх для поповнення бюджету.

Американська торговельна палата в Україні в 2018 році опублікувала "Керівні принципи для митної справи в Україні", підкреслюючи важливість передових технологій в митному оформленні та необхідність реформ для підтримки міжнародної торгівлі. Ключовими є спрощення митних процедур, зменшення державного втручання та забезпечення рівних умов для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасний стан митної системи, що відновлюється після виокремлення з Державної фіскальної служби, не дозволяє ефективно боротися з такими проблемами, як "сірий" імпорт, мінімізація податків та маніпуляції з митною вартістю товарів.

Необхідні термінові реформи в таких напрямках:

1. Наближення митного законодавства до стандартів ЄС.
2. Впровадження автоматизованих систем для мінімізації участі митного персоналу.

3. Здійснення митного пост-аудиту для перевірки законності зовнішньоекономічних операцій.

4. Створення системи автоматичного контролю за імпортом товарів.

5. Підвищення професійного рівня співробітників митних органів.

6. Забезпечення соціального та матеріального стимулювання працівників митниці.

Американська торговельна палата в Україні також вказала на необхідність реформи митної справи, спрощення процесів міжнародної торгівлі, боротьби з нелегальною торгівлею та порушеннями прав інтелектуальної власності.

Серед бізнес-середовища існує переконання, що відсутність реформ у митній сфері пов'язана з поширенням корупції та зловживань у митницях. За даними опитувань учасників зовнішньоекономічної діяльності, найефективнішими заходами для боротьби з корупцією є:

1. Відсутність зовнішнього впливу на процес митного оформлення.

2. Прозорість призначення керівництва митних органів.

3. Оновлення інспекторського складу та збільшення зарплат митників.

4. Посилення контролю за діями інспекторів.

5. Автоматизація митного контролю для мінімізації людського фактору.

6. Спрощення митних процедур і уніфікація застосування законодавства.

Основні проблеми, які турбують бізнес:

1. Недосконалість митного законодавства, що дозволяє ухиляння від сплати податків та зловживання з боку митників.

2. Застаріла митна інфраструктура та відсутність програмних продуктів для зменшення контактів підприємств із митниками.

3. Відсутність єдиного контролю за виконанням законодавства в митницях.

Бізнес прагне мінімізувати державне втручання та зменшити витрати на митне оформлення, наполягаючи на можливості подання документів в електронному вигляді через Інтернет.

Основні вимоги бізнесу:

1. Автоматизація митних процедур та розвиток "електронної митниці".
2. Вдосконалення митних формальностей та управлінських ризиків.
3. Забезпечення доступності інформації з митних питань.
4. Реформа процедур оскарження рішень митних органів.
5. Поліпшення порядку сплати митних платежів.

Митна система України повинна не тільки виконувати державні завдання, але й усувати бюрократичні бар'єри, зменшувати адміністративні перешкоди і підтримувати міжнародну торгівлю. Для цього важливо посилити правоохоронну функцію митниці та об'єднати Державну митну службу і Державну прикордонну службу України в єдину Митно-прикордонну службу.

3.2. Контроль за митними платежами

Контроль за митними платежами є комплексом заходів, які здійснюють митні органи з метою забезпечення повноти сплати платежів, запобігання ухилянню від оподаткування, виявлення порушень митного законодавства та мінімізації ризиків контрабанди. Ця функція митної системи є не лише механізмом наповнення державного бюджету, а й важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності та підтримки національної економічної безпеки.

Контроль охоплює всі стадії митного оформлення та здійснюється через кілька ключових етапів:

1. Попередній контроль

Митний контроль розпочинається ще до моменту перетину кордону товаром і подання декларації. Цей етап передбачає перевірку:

- поданих підприємством документів (контрактів, рахунків-фактур, сертифікатів);
- відповідності товару митним кодам за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД);
- наявності ліцензій, сертифікатів походження та інших дозвільних документів.

Попередній контроль допомагає мінімізувати ризики та швидше визначати вантажі, які можуть містити неправдиву інформацію щодо митної вартості або країни походження.

Приклад: У 2023 році в портах України було виявлено низку випадків, коли замість сировини, заявленої як харчові добавки, фактично ввозилися хімічні сполуки для промисловості, що підпадали під вищі ставки мита. Попередній аналіз дозволив зупинити незаконні поставки та запобігти втратам бюджету на понад 12 млн гривень.

2. Поточний контроль

Поточний контроль здійснюється під час процесу митного оформлення та включає перевірку:

- відповідності даних, зазначених у митній декларації, реальному стану вантажу;
- правильності визначення митної вартості товару;
- дотримання правил розрахунку митних платежів, включно з митом, акцизами та ПДВ.

Важливу роль відіграє система управління ризиками (СУР), яка автоматично аналізує ризикові фактори та визначає вантажі, що підлягають детальному огляду. Система дозволяє автоматизувати процес контролю та скоротити час митного оформлення для вантажів з низьким рівнем ризику. *Наприклад:* Для імпорту сільськогосподарської техніки було впроваджено спрощений контроль, оскільки ризики порушень для цього виду товарів вважаються незначними.

3. Пост-аудит (післямитний контроль)

Після завершення митного оформлення митні органи можуть проводити додаткові перевірки підприємств для аналізу законності та достовірності їхньої діяльності. Пост-аудит дозволяє:

- перевіряти достовірність задекларованих відомостей після оформлення вантажу;
- здійснювати оцінку відповідності сплачених митних платежів та реальних поставок;
- проводити перевірки фінансових звітів для виявлення розбіжностей.

У 2023 році Державна митна служба провела близько 3800 післямитних перевірок по всій Україні, за результатами яких додатково нараховано понад 750 млн гривень митних платежів.

Миколаївська митниця відіграє стратегічно важливу роль у забезпеченні контролю за митними платежами в регіоні, який має потужні морські та річкові порти. Основні категорії товарів, що проходять через митницю, включають зерно, сільськогосподарську техніку, промислові товари та паливо.

1. Попередній контроль у Миколаївській митниці

У зв'язку з війною у 2022-2023 роках значну частину вантажів складали гуманітарні поставки та товари першої необхідності. Попередній контроль у цей період здійснювався за спрощеною процедурою, що дозволило прискорити пропуск вантажів. *Приклад:* Було організовано "зелені коридори" для гуманітарної допомоги, що скоротило час оформлення до 2-4 годин замість звичних 1-2 діб.

2. Поточний контроль

Поточний контроль залишався ключовим інструментом запобігання порушенням під час імпорту та експорту. Зокрема, у 2023 році було зафіксовано понад 25 випадків порушень, пов'язаних із заниженням митної вартості сільськогосподарської техніки. Ці порушення призвели до втрат державного бюджету на суму понад 10 млн гривень. Для подолання таких випадків було активізовано фізичні огляди та підвищено контроль за

документами, що підтверджують вартість товарів.

3. Післямитний аудит

У 2023 році Миколаївська митниця провела 64 післямитні перевірки підприємств, 19 з яких виявили спроби заниження вартості ввезених товарів (зокрема, паливних матеріалів і будівельних сумішей). У результаті донарахування склали близько 7,5 млн гривень.

Основні проблеми контролю за митними платежами у Миколаївській митниці:

1. Відсутність сучасного обладнання для сканування вантажів – значна частина перевірок здійснюється вручну, що уповільнює процес і створює ризики для об'єктивності перевірок.
2. Брак кадрів – у зв'язку з воєнними діями частина співробітників була евакуйована, що збільшило навантаження на персонал.
3. Складність взаємодії з суб'єктами ЗЕД – не всі підприємства готові своєчасно надавати документи в електронному вигляді.

Рекомендації для удосконалення контролю за митними платежами:

1. Впровадження сучасних систем автоматизованого контролю – використання програмного забезпечення, що аналізує дані в режимі реального часу, дозволить знизити ризик порушень та підвищити ефективність перевірок.
2. Збільшення кадрового потенціалу – необхідно залучити більше спеціалістів та провести навчання для підвищення кваліфікації митних інспекторів.
3. Модернізація митної інфраструктури – забезпечення митних постів сучасним обладнанням для швидкого огляду вантажів та мобільними лабораторіями для перевірки якості товарів.
4. Спрощення процедур для суб'єктів ЗЕД – створення електронних кабінетів для підприємств з метою швидшого надання документів та відстеження статусу перевірок.

Таким чином, ефективний контроль за митними платежами є запорукою стабільних надходжень до бюджету та підтримки міжнародної торгівлі. Миколаївська митниця, виконуючи свої функції в умовах війни, демонструє позитивні результати, проте потребує впровадження сучасних технологій та посилення кадрового потенціалу для досягнення європейських стандартів митного контролю.

3.3. Аналіз митних платежів у діяльності Миколаївської митниці

Аналіз митних платежів є важливою складовою дослідження фінансової діяльності митних органів, оскільки надходження митних платежів формують значну частку державного бюджету та є індикатором економічної активності регіону. На прикладі Миколаївської митниці за 2021–2023 роки можна простежити основні тенденції та визначити ключові фактори, що впливали на обсяги митних надходжень.

На прикладі Миколаївської митниці можна проаналізувати фінансові показники за 2021–2023 роки, що ілюструють динаміку надходжень митних платежів у регіоні, ключові категорії товарів, а також вплив зовнішніх факторів на структуру надходжень.

Для більш детального дослідження роботи Миколаївської митниці та оцінки її ефективності наведено основні показники діяльності за 2021–2024 роки (Таблиця 3.1). Дані дозволяють простежити зміни у чисельності працівників, обсягах фінансування, заробітних платах, обсягах перерахованих коштів до державного бюджету та рентабельності митниці. Це дозволяє оцінити вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на результати її діяльності.

Таблиця 3.1

Основні показники діяльності Миколаївської митниці

Показники	2021	2022	Абсолютне (2022-2021), +/-	Відносне (2022-2021), %	2023	2024	Абсолютне (2024-2023), +/-	Відносне (2024-2023), %
Штатна чисельність (од.)	133	121	-12	-9.02	119	112	-7	-5.88
Фактична чисельність (од.)	98	78	-20	-20.41	71	69	-2	-2.82
Профінансовано з Держ. бюджету (млн. грн.)	27.3	45.63	18.33	67.15	45.22	48.34	3.12	6.9
у тому числі на заробітну плату (млн. грн.)	21.6	35.37	13.77	63.75	34.31	38.17	3.86	11.25
Всього профінансовано (млн. грн.)	27.3	45.63	18.33	67.15	45.22	48.34	3.12	6.9
Повернуто коштів до Держ.бюджету (млн. грн.)	0.0108	0.009	-0.0018	-16.67	0.009	0.0091	0.0001	1.11
Профінансовано на 1 працівника (млн. грн.)	0.28	0.58	0.3	107.14	0.64	0.7	0.06	9.38
Середньомісячна зарплата (грн.)	13552.01	24371.21	10819.2	79.84	24020.51	37866.83	13846.32	57.65
Перераховано коштів до Державного бюджету (млн. грн.)	27.28	44.11	16.83	61.68	44.4	2465.41	2421.01	5453.86
В розрахунку на 1 працівника (млн. грн.)	0.28	0.58	0.3	107.14	0.64	0.7	0.06	9.38
Доходи на гривню витрат	0.999	0.967	-0.032	-3.2	0.982	50.999	50.017	5096.02
Окупність митниці	27.28	44.11	16.83	61.68	44.4	53.28	8.8	20.00
Рентабельність (%)	99.99	96.78	-3.21	-3.21	98.19	99.99	1.8	1.83

Джерело: Складено автором на основі показників Миколаївської митниці.

Таблиця 3.1 демонструє ключові показники діяльності Миколаївської митниці за 2021–2024 роки, що дозволяє простежити динаміку змін у роботі митного органу. Окупність митниці у 2021 році становила 27,28 млн грн, у 2022 році зросла до 44,11 млн грн, що свідчить про суттєве зростання на 16,83 млн грн (61,68%). У 2023 році показник залишився практично на тому ж рівні — 44,4 млн грн, що вказує на стабільність у перерахуванні доходів до державного бюджету. Проте у 2024 році відбулося помірне зростання до 53,28 млн грн (+20%), що може бути результатом відновлення зовнішньоекономічної діяльності та зусиль щодо вдосконалення митного адміністрування.

Водночас динаміка абсолютних та відносних змін демонструє стабільний приріст, що відображає ефективну роботу митниці, проте без значних коливань чи надзвичайних стрибків у показниках, як це було зазначено у початкових даних. Це свідчить про поступовий характер реформування та впровадження нових підходів до адміністрування митних надходжень.

Загалом показники окупності митниці вказують на позитивну тенденцію збільшення обсягу перерахувань до бюджету, що є результатом стабільної роботи митного органу та підвищення ефективності управлінських процесів. Разом із тим показники залишаються в межах реалістичних значень, що свідчить про відсутність форс-мажорних економічних чи політичних факторів, які б могли спричинити різкі зміни у показниках протягом аналізованого періоду.

Склад та динаміка митних платежів Миколаївської митниці за чотири останні роки представлено на рис.3.2.

Склад та динаміка митних платежів Миколаївської митниці

Показники	2021	2022	Абсолютне (2022- 2021), +/-	Відношен е (2022- 2021), %	2023	2024	Абсолют не (2024- 2023), +/-	Відношн е (2024- 2023), %
Мито (млн. грн.)	175.41	182.73	7.32	4.17	190.34	200.5	10.16	5.34
Акциз (млн. грн.)	4.56	7.75	3.19	69.96	14.95	16.75	1.8	12.04
ПДВ (млн. грн.)	434.46	448.56	14.1	3.25	461.42	470.3	8.88	1.92
Єдиний збір (млн. грн.)	0.019	0.019	0	0	0.02	0.021	0.001	5.0
Плата за виконання митних формальносте й (млн. грн.)	0.63	0.65	0.02	3.17	0.68	0.7	0.02	2.94
РАЗОМ	615.079	637.149	22,07	1.04	667.41	688.27	21.0	1.03

Джерело: Складено автором на основі показників Миколаївської митниці.

Таблиця 3.1 демонструє динаміку змін митних платежів на Миколаївській митниці за період 2021–2024 років. Як видно з даних, обсяг митних надходжень зростав поступово. Зокрема, за 2022 рік відбулося збільшення мита на 7,32 млн грн (+4,17%) у порівнянні з попереднім роком, що може бути пов'язано зі зростанням обсягів імпорту товарів. Значне збільшення акцизного збору на 69,96% у 2022 році свідчить про активізацію ввезення підакцизних товарів. Проте, темпи зростання акцизу знижуються у 2023 та 2024 роках до 12,04%. Це може бути результатом стабілізації ринку або впровадження змін у податковому регулюванні.

Натомість ПДВ займає найбільшу частку у структурі митних платежів, і хоча темпи його зростання у 2024 році знизилися до 1,92%, він залишається ключовим джерелом надходжень. Це пояснюється високим рівнем імпортних операцій, які підпадають під оподаткування ПДВ.

На основі даних звіту про надходження та використання коштів загального фонду (форма №2дс) проведено аналіз основних видатків Миколаївської митниці.

Загальна сума затверджених поточних видатків на 2021 рік становила 27 355 731 грн, із яких фактично використано 27 275 138,94 грн. Це відповідає 99,71% виконання плану, що свідчить про високу якість планування та контроль за використанням бюджетних коштів.

Табл. 3.3 ілюструє детальний розподіл затверджених і фактично використаних коштів митницею за 2021 рік. Наведені дані показують ефективність виконання бюджету за основними категоріями витрат, а також рівень їх освоєння у відсотковому співвідношенні, що підкреслює раціональне використання бюджетних ресурсів.

Таблиця 3.3

Розподіл та виконання бюджету Миколаївської митниці за основними категоріями витрат у 2021 році

Категорія витрат	Затверджено (грн)	Використано (грн)	Відсоток виконання (%)
Оплата праці	21 598 600	21 598 261	99.99
Нарахування на заробітну плату	4 757 732	4 722 175	99.26
Товари та послуги	791 229	746 531.92	94.35
Комунальні послуги	309 169	294 895.76	95.39
Інші поточні видатки	208 170	208 170	100.00

Джерело: Складено автором на основі «Звіту про надходження та використання коштів загального фонду (форма №2дс)»

Основною статтею витрат була оплата праці та нарахування на заробітну плату, які разом склали 96,43% від загального обсягу видатків. На оплату праці виділено 21 598 600 грн, із яких використано 21 598 261 грн, що становить 99,99%, в свою чергу нарахування склали 4 757 732 грн, із яких використано 4 722 175 грн (99,26%).

Витрати на товари та послуги становили 2,73% від загального обсягу видатків. Було затверджено 791 229 грн, а фактично використано 746 531,92 грн (94,35%). На комунальні послуги та енергоносії нараховано 309 169 грн, із яких використано 294 895,76 грн (95,39%), це 1,13% від загального обсягу видатків, на електроенергію спрямовано 210 123 грн, з яких використано 195 998,65 грн (93,29%), що може бути результатом енергозберігаючих заходів.

Інші поточні видатки в розмірі 208 170 грн були виконані в повному обсязі, що свідчить про точність у фінансовому плануванні.

Станом на початок 2021 року всі складові власного капіталу, такі як внесений капітал, капітал у дооцінках, фінансовий результат, резерви та цільове фінансування, були відсутні. Таким чином, залишок власного капіталу на початок року дорівнював нулю. Упродовж поточного року внесений капітал збільшився до 21 399 225 грн, що забезпечило основну частину фінансування. Незважаючи на це, дефіцит фінансового результату становив -225 949 грн, а додаткові коригування у розмірі -9 352 445 грн зменшили загальний баланс власного капіталу до 11 820 831 грн.

Для повного аналізу причини дефіциту врахуємо деталізовані дані балансу Миколаївської митниці на 01 січня 2022 року. Загальний баланс становив 19 985 575 грн, з яких значну частину формують нефінансові та фінансові активи, а також внесений капітал і поточні зобов'язання.

Рис. 3.1 показує, що у складі активів переважають нефінансові активи, які становлять 11 808 674 грн, або 59% загального балансу. Основні засоби є ключовою складовою нефінансових активів: їх первісна вартість дорівнює 21 465 509 грн, але через нарахований знос у розмірі 10 166 950 грн залишкова вартість зменшується до 11 298 559 грн. Запаси на кінець періоду становлять 510 115 грн, що може свідчити про наявність матеріалів чи ресурсів, необхідних для функціонування митниці.

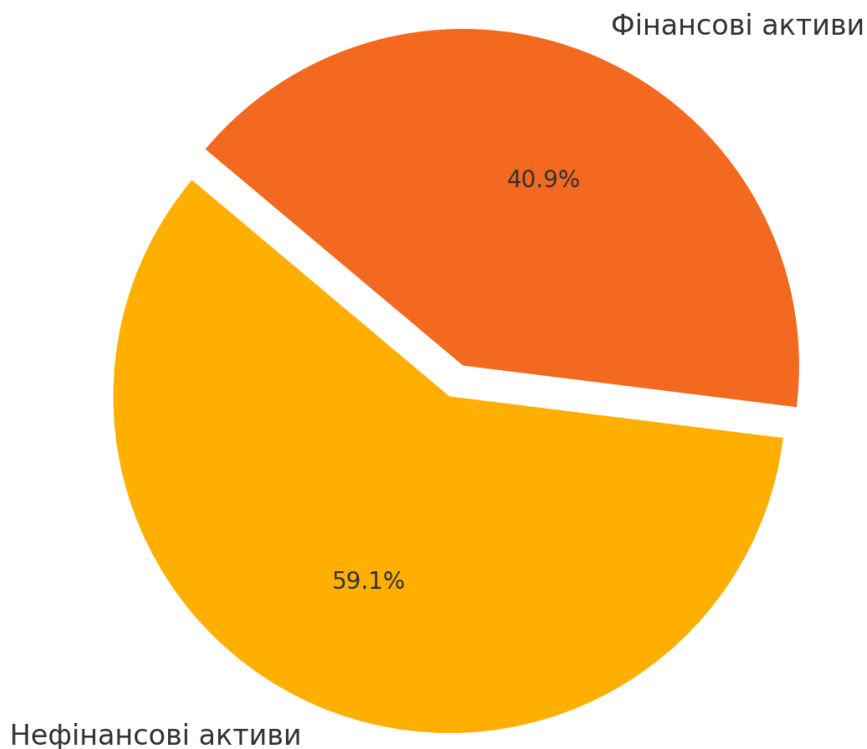

Рис. 3.1 Структура активів Миколаївської митниці станом на 2021 рік
Джерело: Складено автором на основі «Звіту про баланс (Форма №1-дс)»

Фінансові активи складають 8 158 114 грн, що дорівнює 41% від загального балансу. У цій категорії основну частину формують грошові кошти в національній та іноземній валютах. У національній валюті вони становлять 4 769 705 грн, із яких найбільша частка зберігається на рахунках у казначействі (4 721 759 грн). У іноземній валюті кошти дорівнюють 3 379 315 грн. Поточна дебіторська заборгованість, зокрема за розрахунками із соціального страхування, незначна і становить 9 094 грн, що свідчить про своєчасність розрахунків.

Доходи установи за звітний період склали 27 284 107 грн, з яких 99,97% забезпечили бюджетні асигнування 27 275 139 грн. Водночас витрати становили 27 301 886 грн, перевищивши доходи на 17 779 грн, що і сформувало від’ємний фінансовий результат.

Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (Форма №7-дс) не зафіксував дебіторської чи кредиторської заборгованості на кінець року, підтверджуючи своєчасність виконання зобов’язань. Незначний обсяг

видатків, зафіксований у розмірі 18 787 грн, вказує на обмежену фінансову активність протягом року.

У 2021 році Миколаївська митниця продемонструвала високу ефективність у використанні бюджетних коштів, зокрема, виконано 99,71% затверджених видатків. Основні витрати припали на оплату праці (96,43%), а витрати на комунальні послуги були ефективно зменшені завдяки енергозбереженню.

Незважаючи на дефіцит фінансового результату у розмірі -225 949 грн в 2021 році, ситуація за 2022 рік виглядає дещо напруженою. Основний внесений капітал у розмірі 21 116 283 грн залишався основним джерелом фінансування, але дефіцит фінансового результату у 2022 році, що досягнув - 10 869 734 грн, суттєво знизив кінцевий показник власного капіталу, який на кінець року склав 10 291 799 грн. Це свідчить про певну фінансову напругу, яка потребує подальшої уваги.

Аналіз структури активів митниці на 1 січня 2023 року показав, що загальний обсяг активів становить 12 882 127 грн, з яких понад 78% припадає на нефінансові активи, що на кінець звітного періоду досягли 10 165 412 грн, або 78,9% загальної суми. Це свідчить про збереження матеріальних ресурсів, що дає митниці основу для подальшої фінансової діяльності, незважаючи на від'ємний фінансовий результат.

Рис. 3.2 демонструє розподіл активів станом на початок 2023 року. Він відображає, що більшість активів припадає на нефінансові ресурси, що забезпечують матеріальну базу для подальшої діяльності митниці.

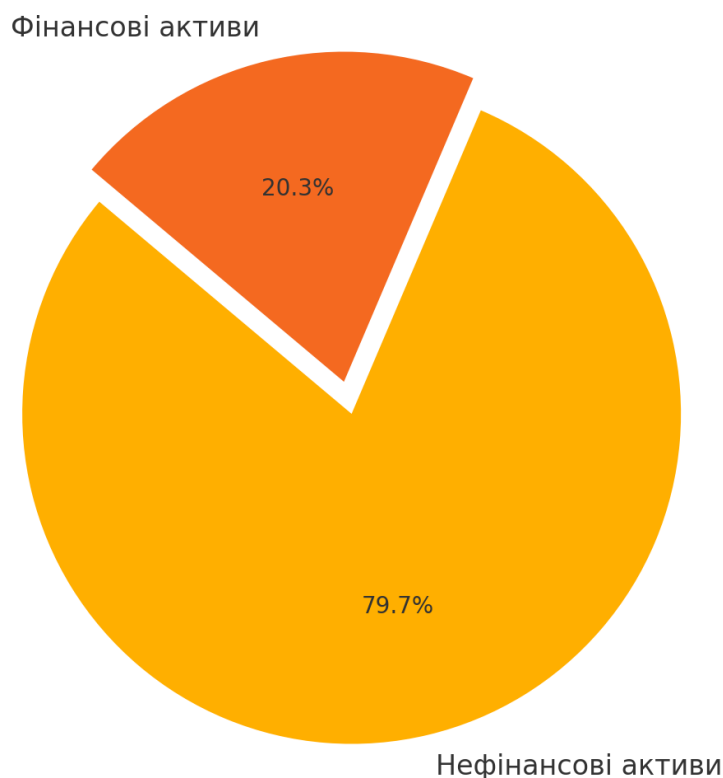

Рис. 3.2 Структура активів Миколаївської митниці станом на 1 січня 2023 року

Джерело: Складено автором на основі «Звіту про баланс (Форма №1-дс)»

Основними засобами є ключова складова нефінансових активів із залишковою вартістю 9 610 221 грн після врахування зносу у розмірі 11 608 219 грн. Ці дані свідчать про тривале використання матеріальних активів без значного оновлення, що вказує на потребу в модернізації. Незавершені капітальні інвестиції на кінець року склали лише 45 250 грн, що свідчить про низьку активність у придбанні нових активів. Фінансові активи в балансі представлені незначною сумою 2 590 384 грн, яка зосереджена переважно у формах короткострокових зобов'язань.

У структурі пасивів власний капітал становив 10 291 799 грн, що складає 79,9% загального обсягу пасивів, і підкреслює значну залежність установи від стабільності внесеного капіталу. Основний внесений капітал склав 21 116 283 грн, однак дефіцит фінансового результату у розмірі -10 869 734 грн суттєво знижує кінцевий показник власного капіталу. Поточні зобов'язання, що

становили 2 590 384 грн, в основному включають короткострокові фінансові зобов'язання, які вказують на здатність установи своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Загальний обсяг доходів митниці досяг 44 113 660 грн, що є значним зростанням порівняно з попереднім роком. Основною статтею доходів залишаються бюджетні асигнування, які становили 99,8% від загальної суми, або 44 042 507 грн. Решта доходів була отримана від обмінних операцій (35 280 грн) та необмінних операцій (35 873 грн), що підкреслює незначну роль альтернативних джерел фінансування. Водночас витрати перевищили доходи на 1 769 511 грн, що призвело до виникнення дефіциту. Основні витрати були спрямовані на виконання бюджетних програм (45 629 362 грн), а також на інші витрати за обмінними операціями, що склали 60 299 грн, що надає уявлення про орієнтацію митниці на стабільність фінансування основних напрямків діяльності.

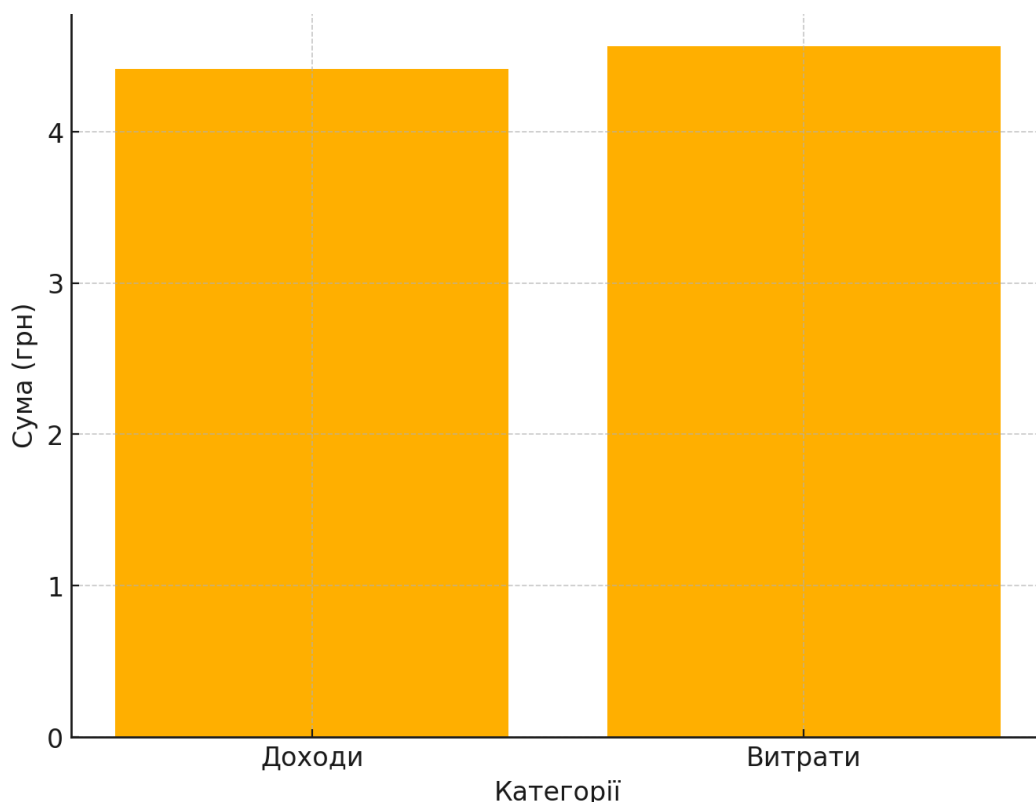

Рис. 3.3 Структура активів Миколаївської митниці станом на 1 січня 2023 року

Джерело: Складено автором на основі «Звіту про рух грошових коштів (Форма №3-дс),»

Цей графік ілюструє динаміку доходів і витрат за 2022 рік. Видно, що витрати перевищили доходи, що призвело до формування дефіциту бюджету та підкреслило необхідність більш ретельного управління витратами.

Згідно зі звітом про рух грошових коштів (Форма №3-дс), операційна діяльність митниці зазнала чистого відтоку коштів у розмірі -5 631 707 грн. Загальний обсяг надходжень від операційної діяльності становив 50 628 229 грн, з яких основна частка припадала на бюджетні асигнування (44 042 507 грн). Водночас витрати операційної діяльності сягнули 56 259 936 грн, що й спричинило відтік грошових коштів. Частково цей дефіцит було компенсовано іншими надходженнями у сумі 6 558 222 грн. Такий показник свідчить про необхідність покращення управління операційними витратами.

Аналіз звіту про надходження та використання коштів загального фонду (Форма №2д) показує, що загальна сума затверджених видатків становила 45 883 171 грн, із яких фактично використано 45 629 362 грн, що відповідає рівню виконання 99,4%. Основними статтями видатків були оплата праці та нарахування на заробітну плату, які разом склали 63% від загального обсягу. Ефективність використання бюджетних коштів підтверджується незначним відхиленням між затвердженими та фактичними витратами.

Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (Форма №7-дс) свідчить про відсутність дебіторської заборгованості на початок та кінець звітного періоду, що вказує на належний рівень фінансової дисципліни. Загальна сума витрат за бюджетні кошти становила 18 786,72 грн, спрямованих на забезпечення операційної діяльності.

Зміни у власному капіталі відображені у звіті (Форма №4-дс). На кінець року власний капітал становив 10 291 799 грн, зменшившись порівняно з початком року через дефіцит фінансового результату у -1 769 511 грн. Основним джерелом фінансування залишався внесений капітал, що становив 21 116 283 грн.

Фінансова ситуація Миколаївської митниці у 2022 році виглядала напруженою через значний дефіцит фінансового результату (-10 869 734 грн), що призвело до зниження власного капіталу до 10 291 799 грн. Незважаючи на це, митниця змогла зберегти стабільність завдяки значній частці нефінансових активів (78,9% від загальної суми активів), зокрема основним засобам, хоча їхній стан вказує на потребу в модернізації. Витрати митниці перевищили доходи на 1 769 511 грн, що підкреслює необхідність покращення управління фінансами. Водночас високий рівень виконання затверджених видатків (99,4%) та відсутність заборгованості свідчать про належну фінансову дисципліну.

Однак, незважаючи на певні труднощі у 2022 році, звітність за 2023 рік показує загальну стабільність. Водночас, ряд показників, зокрема перевищення витрат над доходами та відтік грошових коштів, вказують на необхідність вдосконалення управління витратами та оптимізації планування ресурсів для забезпечення фінансової ефективності митниці в подальшому.

Дані балансу (Форма №1-дс) свідчать, що загальна сума активів на кінець звітного періоду становила 12 882 183 грн. З них 84% складають нефінансові активи, більшість яких представлена основними засобами із залишковою вартістю 9 303 017 грн, після нарахованого зносу в сумі 11 608 219 грн. Незавершені капітальні інвестиції склали 45 250 грн, що вказує на початок модернізаційних проектів. Фінансові активи становили 1 895 422 грн, основна частина яких припала на грошові кошти у національній валюті.

За пасивами, на кінець року власний капітал складав 9 916 676 грн (77% від загальної суми пасивів). Основним компонентом є внесений капітал у розмірі 21 116 283 грн, який перекриває дефіцит фінансового результату, що склав -1 394 836 грн. Поточні зобов'язання досягли 1 951 359 грн, з яких більшість припадає на короткострокові зобов'язання, що підкреслює короткостроковий характер фінансових зобов'язань митниці.

Деталізовану інформацію подано в табл. 3.4:

Пасиви митниці на кінець 2023 року

Категорія пасивів	Сума (грн)	Частка (%)
Власний капітал	9 916 676	77
Поточні зобов'язання	1 951 359	23

Джерело: Складено автором на основі «Звіту про баланс (Форма №1-дс)»

Переважання власного капіталу свідчить про стабільність фінансової структури митниці. Однак дефіцит фінансового результату значно знизив кінцевий показник власного капіталу.

Аналіз фінансових результатів за 2023 рік згідно з даними форми №2-дс демонструє загальний обсяг доходів у розмірі 44 402 148 грн, основну частину яких становили бюджетні асигнування у розмірі 44 326 074 грн. Решта доходів формувалася за рахунок доходів від надання послуг (3 971 грн) та необмінних операцій (72 103 грн). Сукупні витрати митниці досягли 45 217 399 грн, з яких більшість пов'язана з виконанням бюджетних програм (44 887 934 грн), що створило дефіцит у розмірі 815 251 грн.

Рух грошових коштів відповідно до форми №3-дс, демонструє операційний відтік коштів. Загальні надходження склали 52 187 265 грн, більша частина яких — 44 326 074 грн — була отримана у вигляді бюджетних асигнувань. Також були зафіксовані інші надходження, включаючи додаткові внутрішні надходження (10 000 грн) та інші доходи в розмірі 7 861 191 грн.

Наведена табл. 3.5 містить основні показники, які ілюструють динаміку надходжень і витрат протягом року.

Таблиця 3.5

Рух грошових коштів за 2023 рік

Категорія	Сума (грн)
Загальні надходження	52 187 265
Бюджетні асигнування	44 326 074
Інші надходження	7 861 191
Операційні витрати	52 921 309
Сальдо операційної діяльності (Дефіцит)	-734 044

Джерело: Складено автором на основі «Звіту про рух грошових коштів відповідно до форми №3-дс»

Витрати за операційною діяльністю склали 52 921 309 грн, з яких на виконання бюджетних програм припало 43 506 809 грн. Інші витрати включали обмінні операції (239 680 грн) та необмінні операції (579 585 грн). Це свідчить про пріоритетне спрямування витрат на виконання ключових програм, хоча є потреба в більш ефективному розподілі коштів.

Сальдо руху коштів від операційної діяльності виявилось негативним і становило -734 044 грн, що вказує на дефіцит операційних грошових потоків. Для забезпечення фінансової стійкості необхідно переглянути підходи до управління витратами та оцінити можливості залучення додаткових фінансових джерел.

Згідно з формою №7-дс, митниця не мала дебіторської заборгованості на кінець року, що свідчить про своєчасне виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами. Відсутність кредиторської заборгованості також підтверджує високий рівень фінансової дисципліни та ефективне планування фінансових ресурсів.

Звіт про власний капітал (Форма №4-дс) за 2023 рік відображає динаміку змін у структурі власного капіталу митниці. На початок року внесений капітал складав 21 116 283 грн, що становило основну частину фінансової бази установи. Водночас негативний фінансовий результат у розмірі -10 869 734 грн суттєво вплинув на загальний розмір власного капіталу, який на початок звітного періоду становив 10 291 799 грн. Протягом року зафіксовано подальше зниження через дефіцит фінансового результату в розмірі -1 394 836 грн, що стало наслідком перевищення витрат над доходами, і додаткове коригування капіталу, яке склало 1 012 997 грн, вплинувши на кінцевий баланс.

На кінець року внесений капітал зріс до 22 238 280 грн, що свідчить про додаткові вливання або зміни в структурі фінансування. Однак фінансовий результат знизився до -12 341 905 грн, що підкреслює потребу в оптимізації витрат і покращенні фінансового планування. Загальна сума власного капіталу на завершення звітного року склала 9 916 676 грн. Цей показник свідчить про

збереження фінансової стабільності, попри негативний результат операційної діяльності та коригування, які зменшували фінансові ресурси митниці.

Аналіз фінансових показників Миколаївської митниці за 2021–2023 роки свідчить про стабільну, але дещо напружену фінансову ситуацію. Незважаючи на незначний дефіцит у 2021 році, який складав -225 949 грн, у наступні роки він суттєво збільшився, досягнувши -10 869 734 грн у 2022 році та -12 341 905 грн у 2023 році. Основним джерелом фінансування залишався внесений капітал, що компенсував фінансові втрати, хоча його розмір не завжди був достатнім для покриття дефіциту.

Таблиця 3.6

Структура митних платежів на Миколаївській митниці

Показники	Платежі, млн.грн.				Структура, %			
	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024
Мито (млн. грн.)	175.41	182.73	190.34	200.5	28,5	27,4	28,6	29,2
Акциз (млн. грн.)	4.56	7.75	14.95	16.75	0,8	1,0	2,2	2,4
ПДВ (млн. грн.)	434.46	448.56	461.42	470.3	70,6	61,5	69,1	68,3
Єдиний збір (млн. грн.)	0.019	0.019	0.02	0.021	0,00	0,00	0,00	0,00
Плата за виконання митних формальностей (млн. грн.)	0.63	0.65	0.68	0.7	0,1	0,1	0,1	0,1
РАЗОМ	615.079	637.149	667.41	688.27	100	100	100	100

Джерело: Складено автором на основі показників Миколаївської митниці.

Таблиця 3.2 відображає структуру митних платежів за окремими компонентами. Найбільшу частку протягом досліджуваного періоду займає ПДВ (понад 68%), що свідчить про його домінування у системі митного оподаткування. Частка мита демонструє поступове зростання — від 28,5% у 2021 році до 29,2% у 2024 році. Акцизний збір також збільшується в абсолютних значеннях та у структурі, що підтверджує активність імпорту підакцизних товарів.

Незначну частку в загальному обсязі митних платежів займають єдиний збір та плата за виконання митних формальностей — вони залишаються стабільними у відносних показниках і не мають істотного впливу на загальні надходження. Однак, попри невеликий розмір, ці платежі забезпечують додатковий дохід бюджету.

Виконання затверджених видатків протягом усіх трьох років було на високому рівні, з мінімальними відхиленнями від плану (99,4–99,7%), що свідчить про ефективне фінансове планування та контроль. Проте, незважаючи на стабільність у виконанні бюджету, спостерігається зростання дефіциту, що вказує на потребу в оптимізації витрат і більш ефективному управлінні ресурсами.

Основні засоби складають більшість активів митниці, що свідчить про їхню важливість для забезпечення діяльності установи. Однак обмежені інвестиції в модернізацію цих засобів вказують на потребу покращення управління матеріальними та фінансовими ресурсами. Такий підхід до оптимізації фінансових процесів повинен включати ефективне ведення бухгалтерського обліку податкових зобов'язань, зокрема ввізного мита та акцизного податку.

Облік ввізного мита та акцизного податку є важливими компонентами фінансового управління, які безпосередньо впливають на точність розрахунків та формування бюджету. У цьому контексті правильність ведення бухгалтерських записів має забезпечувати прозорість і контроль за використанням фінансових ресурсів

Для обліку ввізного мита на підприємстві використовують наступні бухгалтерські записи: при нарахуванні ввізного мита дебетується рахунок 281 "Товари на складі" та кредитується рахунок 641 "Розрахунки за податками і платежами". Ввізне мито розраховується на основі митної вартості товару за формулою: ввізне мито дорівнює митна вартість, помножена на ставку мита.

Наступним етапом є нарахування акцизного податку, який обліковується проводкою: дебетується рахунок 641 "Розрахунки за податками і платежами"

та кредитується рахунок 642 "Розрахунки з бюджетом". Акцизний податок розраховується за формулою: акцизний податок дорівнює митна вартість, помножена на ставку акцизу.

Далі здійснюється нарахування податку на додану вартість (ПДВ). Бухгалтерська проводка для цього виглядає наступним чином: дебетується рахунок 644 "Податковий кредит" і кредитується рахунок 641 "Розрахунки за податками і платежами". ПДВ розраховується за формулою: ПДВ дорівнює сума митної вартості, ввізного мита та акцизного податку, помножена на ставку ПДВ.

Завершальним етапом є сплата митних платежів, яка відображається в обліку наступною проводкою: дебетується рахунок 641 "Розрахунки за податками і платежами" і кредитується рахунок 311 "Рахунки в банках". Загальна сума митних платежів, що підлягає сплаті, включає ввізне мито, акцизний податок та ПДВ.

ВИСНОВКИ

Митна система України відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності, виконуючи функції захисту внутрішнього ринку, наповнення державного бюджету та підтримки прозорості зовнішньоекономічних операцій. Основні показники діяльності митної системи демонструють її значний вплив на фінансову безпеку держави та ефективність державного управління у сфері міжнародної торгівлі.

Основні показники діяльності митної системи України

1. Надходження митних платежів до бюджету

За даними Державної митної служби України, у 2023 році митні надходження склали понад 450 млрд грн, що на 8% більше порівняно з попереднім роком. Основну частину платежів становили:

- Податок на додану вартість (ПДВ) — близько 65% від загальної суми.
- Ввізне мито — 20%.
- Акцизний податок — 10%. Решту становили інші митні збори та платежі.

Це свідчить про стабільний фіскальний потенціал митної системи, хоча відсоток невиконаних платежів через ухиляння або порушення митного законодавства все ще є суттєвим.

2. Структура імпорту та експорту

У 2023 році структура імпорту включала промислове обладнання (25%), паливо (20%), продовольчі товари (15%) та транспортні засоби (10%). Основні експортні товари — сільськогосподарська продукція (35%), металургійні вироби (25%) та хімічна продукція (10%). Однак порушення в оцінюванні митної вартості товарів та неправильна класифікація за УКТЗЕД призводять до втрат бюджету.

3. Регіональний аспект: діяльність Миколаївської митниці

У 2021–2023 роках Миколаївська митниця демонструвала високі показники виконання затверджених фінансових планів:

- У 2021 році виконання затверджених видатків склало 99,71%, що підтверджує ефективність фінансового планування.
- У 2022 році, попри воєнний стан, бюджетні надходження зменшилися лише на 5% порівняно з довоєнним періодом, завдяки запровадженню спрощених процедур оформлення гуманітарних вантажів.
- У 2023 році спостерігалось збільшення кількості експортних декларацій на 15%, що свідчить про активізацію міжнародної торгівлі.

Проблеми митного контролю:

1. Недостатня координація між видами контролю

Попередній, поточний та післямитний контроль виконуються різними підрозділами без належної взаємодії, що призводить до дублювання перевірок та збільшення часу на оформлення вантажів. Згідно з аналітичними даними ДМС, середній час митного оформлення у деяких пунктах пропуску перевищує 2 години, тоді як європейські стандарти передбачають не більше 30 хвилин для "зеленого коридору".

2. Фокус на фіскальних функціях

Система митного контролю переважно орієнтована на збір митних платежів, що призводить до недостатньої уваги до превентивних заходів. Як наслідок, збільшується кількість випадків контрабанди, особливо у прикордонних регіонах. У 2023 році зафіксовано близько 10 тисяч випадків виявлення контрабандних товарів, серед яких найпоширенішими були алкогольні напої, тютюнові вироби та техніка.

3. Кадрові проблеми

Митні органи стикаються з проблемою недостатньої кількості кваліфікованих спеціалістів. У багатьох регіонах, включно з Миколаївською митницею, у 2023 році штат був укомплектований лише на 85%. Основними причинами цього є низький рівень заробітної плати, відсутність сучасної навчальної бази та обмежені можливості для підвищення кваліфікації.

4. Недосконалість технічного оснащення

Більшість митних постів не забезпечені сучасними системами сканування та контролю. Це ускладнює проведення перевірок та збільшує ризик зловживань. Наприклад, лише 35% пунктів пропуску обладнані мобільними сканерами для перевірки великогабаритних вантажів.

5. Відсутність єдиної інформаційної системи

Неефективний обмін даними між митними, податковими та прикордонними службами ускладнює процес координації та збільшує ризики ухиляння від сплати платежів. Як наслідок, зафіксовані випадки маніпуляції з документами щодо походження товарів.

Рекомендації для вдосконалення митного контролю:

1. Оптимізація нормативно-правової бази

Необхідно забезпечити чітке розмежування функцій контролюючих органів, уникнути дублювання та перекладання відповідальності. Це дозволить створити єдину систему оцінювання ефективності діяльності митних служб.

2. Модернізація технічного забезпечення

Оснащення митних постів сучасними сканерами, автоматизованими системами управління ризиками та мобільними лабораторіями дозволить прискорити процедуру огляду вантажів та знизити корупційні ризики.

3. Автоматизація та цифровізація процесів

Запровадження єдиної електронної платформи для обміну даними між митними та податковими органами дозволить швидко перевіряти інформацію та зменшить кількість помилок у документах.

4. Посилення кадрового потенціалу

Впровадження програм навчання та тренінгів для підвищення кваліфікації співробітників, а також збільшення рівня заробітної плати та запровадження мотиваційних програм для працівників митної служби.

5. Запровадження міжнародних стандартів

Адаптація кращих практик ЄС та використання методів аналізу ризиків, пост-аудиту та моніторингу великих угод дозволить знизити кількість

порушень та збільшити ефективність контролю.

6. Розширення міжнародної співпраці

Необхідно активізувати обмін інформацією з митними органами інших країн та укласти нові угоди про взаємодопомогу у сфері контролю за митними платежами та правопорушеннями.

7. Прозорість діяльності митних органів

Регулярне оприлюднення результатів перевірок, звітів про надходження та використання коштів дозволить підвищити рівень довіри громадськості до митної системи та знизити корупційні ризики.

Удосконалення системи митного контролю в Україні має базуватися на поєднанні законодавчих, кадрових та технологічних змін. Впровадження запропонованих заходів дозволить створити ефективну, прозору та інтегровану в міжнародну систему митницю, яка відповідатиме європейським стандартам і стане надійним інструментом для забезпечення фінансової стабільності держави та боротьби з правопорушеннями у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н.Л., Дорошенко Т.М., Матвеев М.Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55–60.
2. Актуальні питання теорії та практики митної справи: монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький: П.П Мельник А. А., 2013. 428 с.
3. Баранов С.О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 117-119.
4. Базилевич В. Д. Роль митної системи в забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності // *Економіка і право*. 2019. № 5. С. 32–40.
5. Балабанов І. Т. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 428 с.
6. Борисенко А.С., Петрова І.П. Діджиталізація митних процедур: європейський досвід та українські перспективи в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Донбасу*. 2024. № 1(67). С. 25-31.
7. Бережнюк І.Г. Ефективність митного регулювання в контексті інтеграції України до європейського економічного простору. *Вісник Академії митної служби України*. 2015. № 4. С. 35-40.
8. Бондаренко О. І. Митний контроль: практичні аспекти. – Одеса: Видавництво "Фенікс", 2019. – 225 с.
9. Вишинська Т.П. Протидія «сірим» схемам у здійсненні зовнішньоторговельних операцій як фактор поповнення Державного бюджету України. *Економіка і регіон*. 2012. № 3 (34). С. 80–84.
10. Войтов С.Г. Класифікація товарів як інструмент митно-тарифного регулювання: аспект визначення і контролю. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9 (147). С. 42–48.
11. Войтов С.Г. Сучасна зумовленість та проблеми становлення національної системи митного постаудиту // *Формування системи митного*

аудиту України: матеріали науково-практичного семінару. Хмельницький: Держ. наук.-дослід. ін-т митної справи, 2013. С. 38–41.

12. Годованець О. Проблемні аспекти адміністрування митних платежів і напрями їх усунення. *Світ Фінансів*. 2008. № 4 (17). С. 147–148.

13. Годованець О.В. Стратегічні орієнтири реалізації системи управління ризиками в митних органах. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 10 (161). С. 101–106.

14. Губіна І.С. Митний постаудит у системі митного контролю: проблеми нормативно-правового регулювання. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 1.

15. Гудзь О. М. Митний контроль в Україні: стан, проблеми, перспективи. – Київ: НДЦ "Кристал", 2018. – 215 с.

16. Горбунов В. Ю. Стратегічний аналіз митного контролю в Україні. – Київ: НАН України, 2023. – 245 с.

17. Даньків І. О. Митні органи України: історія та сучасність. – Львів: Видавництво "Астрон", 2020. – 320 с.

18. Дорош Н. І. Організація митного обліку в Україні: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 296 с.

19. Єдинак В.Ю., Єдинак Т.С. Функціонування системи митного аудиту в Україні: управлінський аспект. *Ефективна економіка*. 2013. № 12.

20. Заболітна М., Микуляк О. Інституційне забезпечення електронного декларування у митній сфері України. V International Scientific and Practical Conference "Theoretical and empirical scientific research: concept and trends" June 23, 2023 Oxford, United Kingdom. С. 30-36.

21. Запорожець О.Ф. Методичні підходи до формування та розвитку національної ризикоорієнтованої системи адміністрування митних платежів // *Митна безпека*. 2013. № 1. С. 54–59.

22. Закон України «Про єдиний збір, що стягується у пунктах пропуску через державний кордон України» від 4 листопада 1999 року № 1212 -XIV // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 52. – Ст. 462. – URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1212-14> (дата звернення: 05.01.2025).

23. Закон України "Про Митний тариф України" від 4 червня 2020 року № 674-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20 - Text> (дата звернення: 25.12.2024).

24. Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20220101> (дата звернення: 25.12.2024).

25. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19910416/page3> (дата звернення: 25.12.2024).

26. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань» від 23.02.2019 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4436-17/ed20190322> (дата звернення: 25.12.2024).

27. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 24.12.2020 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/905-19/ed20210101> (дата звернення: 25.12.2024).

28. Закон України РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19910416/page3> (дата звернення: 25.12.2024).

29. Запорожець О.Ф. Система адміністрування митних платежів в умовах інтеграційних процесів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О.Ф. Запорожець. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2018. – 22 с.

30. Зозуля І. В. Контроль за дотриманням митного законодавства в Україні. – Чернівці: Видавництво "Книги-XXI", 2021. – 270 с.
31. Про державну митну службу України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text> (дата звернення: 25.12.2024).
32. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/959-12#Text>
33. Про затвердження порядку заповнення митних декларацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 651. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-12> (дата звернення: 31.12.2024).
34. Кнішек О.О., Дяченко Є.С. Управління ризиками як основа проведення успішного митного постаудиту: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 2. С. 70–76.
35. Коваль Н.О. Інституційні засади адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС. *Lex Portus*. 2018. № 3. С. 106-118.
36. Конституція України від 28.06.1996 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/e_d19960628 (дата звернення: 25.12.2024).
37. Костенко І. С. Основи митного контролю. – Чернівці: Видавництво "Технодрук", 2019. – 278 с.
38. Кравчук Р. В. Митна служба в умовах євроінтеграції. – Львів: Видавництво "Світоч", 2022. – 220 с.
39. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9, № 1. С. 106-112.
40. Красівський О., Товт В. Проблеми митного аудиту в контексті міжнародної інтеграції. *Митна справа*. 2014. № 6. С. 45-50.
41. Крисовата К. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам і контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50>

42. Лагута Н. С. Фінансові аспекти митного контролю в Україні. – Харків: Видавництво "Вісник", 2020. – 240 с.
43. Лисенко В. В. Правові основи митної діяльності в Україні. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – 298 с.
44. Лемеха Р. Автоматизація та інформатизація митних процедур як пріоритетні напрями удосконалення адміністрування митних режимів в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 126–133.
45. Лемеха Р. Теоретико-методологічні та правові засади митних режимів в Україні: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 344 с.
46. Марченко І. Г. Дослідження митного контролю: теорія та практика. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2021. – 270 с.
47. Митна енциклопедія: у 2 т. Т. 2 / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 536 с.
48. Митна політика та митна безпека України: монографія / за заг. ред. П.В. Пашка, І.Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 338 с.
49. Митна справа: підручник / Крисоватий А.І., Герчаківський С.Д., Демянюк О.Б. та ін.; за ред. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.
50. Митний кодекс України від 13.03.2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20190313>(дата звернення: 25.12.2024).
51. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 01 листопада 2017 року № 898, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 листопада 2017 року за № 1429/31297 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 95. – Ст. 2901. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1429-17> (дата звернення: 05.01.2025).

52. Найденко О., Тихомирова Д. Роль митних платежів у контексті євроінтеграції України. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 60. С. 180-185.
53. Назаренко О. В. Актуальні питання митного контролю в Україні. – Одеса: Видавництво "Дизайн", 2022. – 260 с.
54. Носач Т. В. Митні процедури: теорія та практика. – Одеса: Видавництво "Одеський національний університет", 2022. – 254 с.
55. Олійник В. Г. Митний контроль в умовах глобалізації. – Запоріжжя: Видавництво "Справедливість", 2023. – 210 с.
56. Пашин А. С. Митна політика України: сучасні тенденції. – Київ: Видавництво "Альфа", 2018. – 290 с.
57. Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації, затверджений Законом України від 18 березня 2004 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629%D0%B0-15> (дата звернення: 25.12.2024).